

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури

Жанрова специфіка роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто»

Кваліфікаційна робота
студентки IV курсу бакалаврату
освітньої програми,
«Зарубіжна література та англійська мова:
теорія і методика навчання»,
спеціальність – 014.02 Середня освіта
ЦІКАНОВСЬКОЇ Анни Володимирівни

Науковий керівник:
д.філол.н., доцент **Бойницька О.С.**

Рецензент:
к. філол. н. **Канова Г.О.**

Допущено до захисту

Протокол засідання кафедри № ____ від _____

Завідувач кафедри _____ проф. Мірошніченко Лілія Ярославівна

КИЇВ – 2024

Анотація

Актуальність дослідження. Творчість Ф. Бакмана, зокрема його роман «Ведмеже місто», досі лишається недостатньо вивченою у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-літературознавців. Характерною рисою творів романіста є їхня жанрова гібридність, що проявляється у поєднанні елементів різних жанрових форм. Так, у «Ведмежому місті» поєднуються типові риси підліткового роману, роману виховання, спортивного роману, тому дослідження жанрової специфіки роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» є актуальним напрямом досліджень. Об'єктом дослідження є роман Ф. Бакмана «Ведмеже місто» з трилогії, що також включає романи «Ми проти вас» та «Переможці». Предметом дослідження є жанрова специфіка роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто». Дослідницька стратегія ґрунтується на поєднанні елементів жанрової критики, рецептивного підходу, стилістичного, наратологічного, контекстуального, інтертекстуального та текстуального аналізу. Бакалаврська робота передбачає висвітлення теоретичних аспектів вивчення жанрової природи роману, визначення жанрових параметрів підліткового роману, роману виховання, спортивного роману, дослідження образів підлітків, теми дружби, проблем взаємин батьків і дітей, самотності, насильства та його наслідків, соціальної нерівності в «Ведмежому місті» як підлітковому романі, розкриття жанрової модифікації «Ведмежого міста» як роману виховання на основі аналізу теми дорослішання, проблем самовизначення та пошуку ідентичності, морального вибору, аналіз «Ведмежого міста» як спортивного роману, у якому розкриваються образи обдарованого спортсмена та тренерів-наставників, теми впливу спорту на розвиток особистості, лідерства в спорті, проблеми гендерної нерівності в спорті та завершення спортивної кар'єри, створення методичних рекомендацій та план-конспекту уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто».

Ключові слова: Фредерік Бакман, «Ведмеже місто», роман виховання, підлітковий роман, спортивний роман, жанрова гібридність.

Abstract

Actuality of the study of the novel “Beartown” of F. Backman, particularly remain insufficiently explored in the research of both domestic and foreign literary scholars. A distinctive feature of the novelist's works is their genre hybridity, manifested in the combination of elements from various genre forms. In “Beartown”, for instance, typical traits of a young adult novel, a Bildungsroman, and a sports novel are intertwined. Therefore, the study of the genre specifics of F. Backman's novel “Beartown” is a relevant research direction. The object of the research is Fredrik Backman's novel “Beartown” from the trilogy, which also includes the novels “Us Against You” and “The Winners”. The subject of the research is the genre specificity of Fredrik Backman's novel “Beartown”. The research strategy is based on the combination of elements of genre criticism, reception theory, stylistic, narratological, contextual, intertextual, and textual analysis. The bachelor's thesis aims to highlight the theoretical aspects of studying the genre nature of the novel, define the genre parameters of the young adult novel, the Bildungsroman, and the sports novel, examine the depiction of adolescents, themes of friendship, issues of parent-child relationships, loneliness, violence and its consequences, social inequality in “Beartown” as a young adult novel, reveal the genre modification of "Beartown" as a Bildungsroman through the analysis of themes of maturation, issues of self-determination and identity search, moral choices, analyze “Beartown” as a sports novel, in which the images of a gifted athlete and mentor-coaches, the influence of sports on personal development, leadership in sports, issues of gender inequality in sports, and the end of a sports career are revealed, create methodological recommendations and a lesson plan for a foreign literature class for 9th grade students on the topic “The Problem of Moral Choice in Fredrik Backman's Novel “Beartown”.’

Keywords: Fredrik Backman, “Beartown”, bildungsroman, young adult novel, sports novel, genre hybridity.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЖАНРОВОЇ ПРИРОДИ РОМАНУ.....	9
1.1. Жанрові параметри підліткового роману.....	9
1.2. Особливості роману виховання як жанрової форми.....	14
1.3. Характерні риси спортивного роману.....	16
Висновки до розділу 1.....	19
РОЗДІЛ 2. ЖАНРОВА ГІБРИДНІСТЬ РОМАНУ Ф. БАКМАНА «ВЕДМЕЖЕ МІСТО».....	21
2.1. «Ведмеже місто» як підлітковий роман.....	21
2.1.1. Образи підлітків.....	21
2.1.2. Проблема взаємин батьків і дітей.....	23
2.1.3. Тема дружби.....	26
2.1.4. Проблема самотності.....	28
2.1.5. Проблема насильства та його наслідків.....	30
2.1.6. Проблема соціальної нерівності.....	31
2.2. «Ведмеже місто» як жанрова модифікація роману виховання.....	34
2.2.1. Тема дорослішання.....	34
2.2.2. Проблеми самовизначення та пошуку ідентичності.....	37
2.2.3. Проблема морального вибору.....	39
2.3. «Ведмеже місто» як спортивний роман.....	41
2.3.1. Образ обдарованого спортсмена.....	41
2.3.2. Образи тренерів-наставників.....	43
2.3.3. Тема впливу спорту на розвиток особистості.....	44
2.3.4. Тема лідерства в спорті.....	46
2.3.5. Проблема гендерної нерівності в спорті.....	47
2.3.6. Проблема завершення спортивної кар'єри.....	47
Висновки до розділу 2.....	49
ВИСНОВКИ.....	51

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	54
ДОДАТКИ.....	58
ДОДАТОК А. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ РОМАНУ Ф. БАКМАНА «ВЕДМЕЖЕ МІСТО» НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ.....	58
Додаток А.1. Методичні рекомендації щодо проведення уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто».....	50
Додаток А.2. План-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто».....	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Творчість шведського письменника Ф. Бакмана, зокрема його роман «Ведмеже місто», досі лишається недостатньо вивченою у працях вітчизняних та зарубіжних вчених-літературознавців. Характерною рисою творів романіста є їхня жанрова гібридність, що проявляється у поєднанні елементів різних жанрових форм. Так, у «Ведмежому місті» поєднуються типові риси підліткового роману, роману виховання, спортивного роману, тому дослідження жанрової специфіки роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» викликає науковий інтерес та є актуальним напрямом досліджень.

Теоретичні аспекти вивчення жанрової природи романів знаходяться в центрі уваги багатьох вітчизняних та зарубіжних дослідників. Так, визначенню жанрових параметрів підліткового роману присвячено праці О. Луцевської, M. Cart, M. Denscombe, K. Donelson, C. Kitchener, A. Nilsen, J. Savage, I. Williams. Особливості роману виховання як жанрової форми досліджують Т.О. Гарасим, В.А. Зарви, Ю. Попова, С. Притолук, О. Сидоренко. Характерні риси спортивного роману визначають А. Bairner, K. Brooks, W.J. Glenn, R.A. Schwartz, C.F. Springwood. З огляду на викладене, потребує уваги порівняння роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» з визначеними літературознавцями параметрами жанрових форм підліткового роману, роману виховання та спортивного роману, результати якого стануть основою для створення уроку зарубіжної літератури за романом Ф. Бакмана «Ведмеже місто» для учнів середньої школи.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є формування уявлення про жанрову специфіку роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто».

Мета дослідження обумовила наступні завдання:

- висвітлити теоретичні аспекти вивчення жанрової природи роману;
- визначити жанрові параметри підліткового роману;
- з'ясувати особливості роману виховання як жанрової форми;
- ідентифікувати характерні риси спортивного роману;
- проаналізувати жанрову гібридність роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто»;

- дослідити образи підлітків, тему дружби, проблеми взаємин батьків і дітей, самотності, насильства та його наслідків, соціальної нерівності в «Ведмежому місті» як підлітковому романі;
- розкрити жанрову модифікацію «Ведмежого міста» як роману виховання на основі аналізу теми дорослішання, проблем самовизначення та пошуку ідентичності, морального вибору;
- проаналізувати «Ведмеже місто» як спортивний роман, у якому розкриваються образи обдарованого спортсмена та тренерів-наставників, теми впливу спорту на розвиток особистості, лідерства в спорті, проблеми гендерної нерівності в спорті та завершення спортивної кар'єри;
- розробити методичні рекомендації щодо проведення уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто»;
- підготувати план-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто».

Об'єктом дослідження є роман Ф. Бакмана «Ведмеже місто» з трилогії, що також включає романи «Ми проти вас» та «Переможці».

Предметом дослідження є жанрова специфіка роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто».

Методи дослідження. Дослідницька стратегія ґрунтується на поєднанні, елементів жанрової критики, рецептивного підходу, стилістичного, наратологічного, контекстуального, інтертекстуального та текстуального аналізу.

Теоретико-методологічною базою дослідження є роботи українських та зарубіжних літературознавців, присвячені вивченню жанру підліткового роману (M. Cart, M. Denscombe, K. Donelson, C. Kitchener, A. Nilsen, J. Savage, I. Williams, О. Луцевська), роману виховання (Т.О. Гарасим, В.А. Зарви, Ю. Попова, С. Притолок, О. Сидоренко) та спортивного роману (A. Bairner, K. Brooks, W.J. Glenn, R.A. Schwartz, C.F. Springwood).

Наукова новизна полягає у дослідженні жанрової специфіки роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто», яка виявляється у поєднанні елементів жанрових форм підліткового та спортивного роману, а також роману виховання. Наукова

новизна роботи також зумовлена недостатнім дослідженням творчості Ф. Бакмана в українському літературознавстві.

Практичне значення. Матеріали роботи можуть бути використаними у середній школі на уроках зарубіжної літератури при вивченні творчості Ф. Бакмана.

Структура дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел, що нараховує 44 позиції, та додатків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЖАНРОВОЇ ПРИРОДИ РОМАНУ

1.1. Жанрові параметри підліткового роману

При дослідженні теоретичних аспектів жанрової природи роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» вважаємо за необхідне взяти за основу жанрові форми підліткового роману, роману виховання та спортивного роману з наступних причин: 1) у «Ведмежому місті» як підлітковому романі описано проблематику дорослішання та становлення особистості підлітків, висвітлено типові для підліткового віку переживання, проблеми, конфлікти; 2) «Ведмеже місто» є романом виховання, позаяк розкриває розвиток особистості персонажів, зміни, що відбуваються в їх внутрішньому світі, відображає шлях до зрілості через подолання перешкод; 3) «Ведмеже місто» як спортивний роман підкреслює роль спорту в житті персонажів, формуванні місцевої спільноти, визначенні ідентичності міста та його жителів. Отже, «Ведмеже місто» відповідає жанровим параметрам саме цих трьох форм. Інші жанрові форми не містять сукупності жанрових ознак «Ведмежого міста», тому залишаються поза межами даного дослідження.

Підлітковий роман займає важливе місце у сучасній літературі, зорієнтованій на специфічні потреби та інтереси молодих читачів. А. Nilsen, К. Donelson вважають, що жанрову форму підліткового роману слід відносити до літератури для молодих дорослих («young adults fiction»), тобто для читачів віком від 12 до 18 років [31, с. 24]. Термін «молоді дорослі» досить влучно розтлумачує М. Denscombe [20, с. 157], який пояснює, що молоді дорослі перебувають на межі дитинства і на порозі дорослості, не будучи ні дитиною, ні дорослим. І. Williams [44] вважає, що література для молодих дорослих – це те саме, що підліткова («teen») література. Таку точку зору поділяє також С. Kitchener [28], який пише, що у загальному розумінні терміни «література для молодих дорослих» та «підліткова література» синонімічні, проте перша охоплює не лише книги про підлітків і для підлітків, але й книги про підлітків, які цікаві дорослим.

J. Savage характеризує підлітковий вік як «роки відразу після статевого дозрівання» [35]. M. Cart [16] відзначає поступове розширення вікової категорії молодих дорослих – від 10 до 25 років. Натомість О. Луцєвська [5] розрізняє поняття підліткового віку (від 11-12 до 15-16 років) та юності (від 15-16 до 18 років і старше) та нагадує про існування поняття «*adolescence*», що перекладається як «молодість» та включає в себе як підлітковий вік, так і юність. Зважаючи на існуючі розбіжності у визначенні меж підліткового віку, пропонуємо враховувати визначення ВООЗ [23], згідно з яким «підлітки – це особи віком 10-19 років (ранній підлітковий вік – 10-14 років; пізній підлітковий вік – 15-19 років)».

Погоджуємось з точкою зору J. Blasingame, який пише, що найкращий спосіб з'ясувати сутність підліткового роману – це дослідити природу підліткового віку [11, с. 9]. На думку L. Steinberg [38], підлітковий вік – це час фізичного, інтелектуального, психологічного та соціального розвитку. Схожу думку висловлює S. Page [32, с. 128], що підлітковий вік – це час великих змін. Здатність або нездатність успішно справлятися з цими змінами визначає майбутнє підлітка.

На відміну від дитячих романів, які описують пригоди казкових героїв, лиходіїв, M. Cart [15, с. 96] відносить підліткові романи до реалістичної художньої літератури, що описує реальний (на відміну від уявного) світ, життєві обставини, піднімає проблемні питання, які цікавлять юних читачів. При цьому M. Cart зауважує, що сучасні романісти досліджують проблеми, що мають значення для реального життя підлітків, з мистецтвом та проникливістю. S. Herz, D. Gallo [24] звертають увагу на те, що у ХХІ ст. підліткові романи стають «темнішими та жорсткішими». З такою думкою не погоджується S.L. Beckett, який переконаний, що у підлітків жага до класичних героїв залишиться ненаситною, можливо, як протитрута до неминучих розчарувань, властивих людині [9, с. 1].

L. Phillips трактує підлітковий роман досить широко – як будь-який роман, написаний для підлітків. Це може бути любовний роман, пригодницький, фентезі, фантастика, історичний роман та ін. Літературознавець пояснює, що називати підлітковий роман окремим жанром

означає відмовитися від множинності форм його змістовного наповнення [33]. Натомість Н. Voskuyl визначає підлітковий роман надто вузько – як роман, який підлітки обирають читати, на відміну від тих, що їх змушують читати (наприклад, класичні тексти) [43, с. 2].

М.Е. Nosworthy не підтримує ідею про те, що підліткові романи – це романи, які пишуться для підлітків, позаяк багато підліткових романів вважаються успішними серед дорослих читачів [41, с. 25]. Більш зваженою вважаємо позицію К.М. Jackson, яка поділяє підліткові романи на три групи: 1) ті, що написані спеціально для підлітків; 2) ті, що написані для дорослих, але які підлітки привласнили собі; 3) ті, що написані для самовираження автора, але якимось чином звертаються до підлітків [25, с. 20].

I. Williams [44] переконаний у тому, що «*sine qua non*» підліткового роману (з латинської «те, без чого не може бути») – це герой-підліток, проте коло читачів підліткового роману не обмежується підлітками. На думку М. Saxby, підліткові романи зображують образи типових підлітків та розкривають їх проблеми [36, с. 650]. М. Duran доповнює, що підлітковий роман висвітлює точку зору підлітків, спосіб їх мислення [21].

G.R. Carlsen характеризує підлітковий роман як роман, в якому головний герой або підліток, або той, хто вирішує проблеми з підліткової точки зору. Такі романи мають помірний обсяг та розповідаються від першої особи, описують період входження підлітка в дорослий світ або подолання проблеми, яку дорослий світ нав'язав герою [14, с. 115]. J.H. Bushnan, S. McInerny [13] вважають, що зазвичай у підліткових романах підлітки досліджують свою ідентичність, перевіряють на міцність стосунки з родиною та однолітками, формують особисті системи цінностей. S. VanderStaaу, обговорюючи тематику підліткових романів, відстоюють позицію, що така тематика не обмежується проблемами дорослішання, може включати будь-які теми, на які дорослі не вміють розмовляти між собою та з підлітками [42, с. 48].

Цікаву позицію займає G. Luri [30], який стверджує, що характерною рисою підліткового роману є зображення «підліткової субкультури», коли в період підліткового віку мова, мода, музика підлітків протиставляються тим, що люблять батьки.

B.W. Sturm, K. Michel описують мову підліткових романів як розмовну, нескладну, з використанням скорочених і лаконічних речень, які є зрозумілими для підлітків [39, с. 39]. Погоджуємося з тим, що через вікові особливості сприйняття тексту, мова, структура та обсяг роману повинні бути доступними для читачів-підлітків.

S. Herz, D. Gallo виділяють наступні параметри підліткового роману: 1) головні герої – підлітки; 2) середній обсяг – 200 сторінок, але може бути до 900 сторінок; 3) оповідання ведеться від першої особи, це зазвичай головний герой-підліток; 4) мова сучасна і розмовна, словниковий запас доступний для підлітків; 5) батьки – другорядні персонажі або вороги; 6) сюжет і літературний стиль прості, але не примітивні; 7) фінал залежить від рішень або дій головного героя, частіше оптимістичний; 8) більшість традиційних елементів класичної літератури присутні, включаючи детально розроблені персонажі, флешбеки, передбачення, алюзії, іронія, метафорична мова [24, с. 12].

Водночас P.V. Cole ідентифікує такі параметри підліткового роману, як: 1) головний герой – підліток; 2) події обертаються довкола головного героя і його/її боротьби з вирішенням конфлікту; 3) історія розповідається з точки зору та голосом молодого людини; 4) роман написаний молодими людьми і для молодих людей; 5) історія не має «казкового» або «щасливого» кінця, характерного для дитячих книг; 6) батьки відсутні або конфліктують з підлітками; 7) теми романів охоплюють різні аспекти дорослішання (наприклад, зрілість, сексуальність, стосунки, наркотики); 7) книги містять менше 300 сторінок, ближче до 200 [17, с. 49].

Узагальнюючи результати аналізу праць вчених-літературознавців, пропонуємо виділити *параметри жанрової форми підліткового роману*.

По-перше, в підліткових романах розкриваються *образи* підлітків, які стикаються з проблемами дорослішання, друзів, які підтримують головного героя, або антагоністів, які створюють перешкоди, наставників чи вчителів, які допомагають героям зрозуміти себе і вирішити свої проблеми. Образи підлітків включають елементи підліткової субкультури, такі як мода, музика, стиль спілкування, що протиставляються культурі дорослих.

По-друге, *темами* підліткових романів є процеси самопізнання та становлення особистості підлітка, пошук ідентичності, проблема прийняття себе та інших. Серед важливих тем також можна виділити боротьбу з внутрішніми і зовнішніми конфліктами, пошук сенсу життя, вибір життєвого шляху, а також питання дружби, любові та родинних стосунків. Ці теми часто висвітлюються через призму підліткових переживань та емоцій.

По-третє, підліткові романи висвітлюють специфічні *проблеми*, з якими стикаються підлітки. Це можуть бути проблеми булінгу, соціальної ізоляції, психічного здоров'я, сексуальної орієнтації, а також питання самооцінки та самоприйняття. Важливими є також проблеми взаємин з батьками, тиску з боку однолітків та суспільства. Такі романи нерідко торкаються проблем наркоманії, алкоголізму, насильства, інтернет-залежності та ін.

По-четверте, *колізії* в підліткових романах часто базуються на конфліктах між бажаннями підлітка та очікуваннями суспільства або родини. Це може бути вибір між особистим щастям і обов'язком, протистояння між власними переконаннями та соціальними нормами. Типовими є внутрішні конфлікти, пов'язані з пошуком власної ідентичності, сумнівами щодо своїх здібностей, страхом перед майбутнім. Важливими є колізії, що виникають через нерозділене кохання, зраду, втрату близької людини або переїзд..

1.2. Особливості роману виховання як жанрової форми

Роман виховання є жанровою формою літературного твору, яка описує життєвий шлях героя та уроки, які він виносить зі свого життя. На переконання В.А. Зарви [3, с. 8] критерії визначення роману виховання розмиті, оскільки в кожному романі відбуваються події, з яких можна винести певні життєві уроки. При цьому, оскільки традиції виховання в різних країнах відрізняються, то слід говорити про німецький, англійський, американський, та ін. романи виховання.

Т.О. Гарасим [2, с. 103] визначає роман виховання як роман про духовне становлення особистості героя, формування життєвих цінностей, світогляду в певних соціокультурних умовах, самопізнання, усвідомлення свого місця в світі. Роман виховання у більшості випадків є романом одного героя, свідомість якого формується під впливом різних чинників (родини, друзів,

освіти, державної ідеології, віри). Інші персонажі допомагають або перешкоджають головному герою в процесі його становлення. При цьому розвиток героя завжди є поетапним через те, що в житті виникають певні «зламні» моменти, які стають каталізаторами змін у внутрішньому світі героя та розділяють життя на «до» та «після». Це може бути ситуація вибору, випробування персонажа; «доленосна» зустріч, тощо.

С. Притолук [6, с.13-14] описує роман виховання як історією зрілої людини, яка знайшла своє місце в житті та тепер згадує своє життя, осмислює власний досвід, аналізує причинно-наслідкові зв'язки у подіях власного життя, оцінює власне життя з точки зору набутого досвіду. Через це багато романів виховання є автобіографічними, життєвий шлях людини зображується від народження до старості, а життя зображується як певна школа, яку проходить людина. У романі виховання внутрішній світ героя не лишається статичним, а динамічно розвивається, змінюється в процесі оповідання. Важливою в романі виховання є роль наставника, який навчає, спрямовує головного героя. Це, як правило, старша за віком людина. Не погоджується з такою точкою зору О. Сидоренко [7, с. 10], який переконаний, що в сучасних романах виховання фігура наставника майже зникає, а герой вчиться на власних помилках, життєвих ситуаціях.

На думку Ю. Попова, якщо в романі представлена «сімейна хроніка», то такий роман майже завжди є романом виховання [4, с. 495]. Також дослідник вважає важливим те, що в основу роману виховання завжди покладена педагогічна (дидактична) ідея. В. А. Зарва [3, с. 10] привертає увагу до такої риси роману виховання, як ідейне або моральне відродження героя, коли в результаті пошуку правди, справедливості, ідеалу відбуваються позитивні духовні зміни. Натомість Д. Затонський [3, с. 11] пригадує випадки, коли в романі виховання описується деградація особистості головного героя, втрата ним людських якостей, моральних чеснот заради збагачення або кар'єри.

Узагальнюючи результати дослідження, пропонуємо виділити **параметри жанрової форми роману виховання.**

По-перше, **образи** романів виховання включають героя, який проходить через процес особистісного зростання, змін у своєму характері та світогляді,

стикається з викликами, намагаючись знайти своє місце в суспільстві. Інші образи включають наставників, друзів, ворогів, які впливають на розвиток героя, допомагаючи або заважаючи на шляху до зрілості.

По-друге, *теми* романів виховання охоплюють пошук ідентичності, становлення особистості, моральний вибір, романтичні переживання, професійне самовизначення та вплив суспільних змін. Ці теми відображають основні етапи розвитку людини, показуючи, як герой долає внутрішні та зовнішні конфлікти, щоб знайти своє місце у світі та зрозуміти власну сутність.

По-третє, *проблеми*, що висвітлюються в романах виховання, включають складнощі пошуку ідентичності, соціалізації, взаємин з батьками та авторитетами, романтичних стосунків, моральні та етичні випробування, професійне самовизначення, психологічні проблеми та вплив суспільних змін.

По-четверте, *колізії* в романах виховання включають конфлікти між бажаннями героя та очікуваннями суспільства, зіткнення з моральними дилемами, боротьбу за незалежність від авторитетних фігур, такі як батьки або наставники, а також внутрішні конфлікти, пов'язані з пошуком власної ідентичності та місця в світі.

1.3. Характерні риси спортивного роману

Спортивний роман є жанровою формою літературного твору, яка поєднує в собі елементи художньої прози з детальним описом спортивних змагань, тренувань, спортивних технік, суперництва, спортивних перемог і поразок, впливу спорту на життя людини, фізичних та психологічних проблем спортсменів, тощо. На думку А. Vairner [8, с. 8], в спортивних романах оспівується атлетизм, що вимагає від людини сили, швидкості і витривалості. Спортивні романи завжди про спорт, проте не обмежуються ним. С.F. Springwood [10] вважає, що в спортивних романах процес боротьби за перемогу завжди виступає на перший план, а R.A. Schwartz [37, с. 145] пише про те, що спортивні романи передають ентузіазм спортсменів та уболівальників до спорту. G.A. Cowles [18] зазначає, що в основі сюжету спортивного роману часто лежить подолання героями перешкод на шляху до спортивних досягнень через самовдосконалення та дисципліну.

W.J. Glenn [22, с. 3] критикує спортивні романи за те, що в них підноситься спорт високих досягнень, а це не дає можливості широкому колу читачів побачити в собі спортсменів та мотивувати до занять спортом. К. Brooks [12] доповнює, що в спортивних романах часто висвітлюються проблеми спортсменів, які потерпіли невдачу в спорті або вимушені були залишити спорт через вік, захворювання або травму. J. Ripkin порівнює стан таких спортсменів як «процес, подібний до самої смерті» [26, с. 63].

С. Crowe стверджує, що тематика спортивних романів не є суто спортивною: «У спортивних романах спорт це не лише про велику гру, відчуття ейфорії перемоги або гіркоти поразки. Це більше, ніж просто спорт. Це про проблеми, з якими зіштовхуються реальні люди, у тому числі спортсмени» [19, с. 36]. Про поєднання спортивної тематики з соціально-політичними проблемами в спортивних романах також пишуть М. Lewis та L. Rodesiler [29, с. 2].

Героями спортивних романів є спортсмени, тренери, фанати, спортивні агенти, коментатори, спортивні журналісти та інші особи, тісно пов'язані зі спортом. С. Crowe звертає увагу на те, що героями є більшою мірою хлопці-спортсмени, ніж дівчата-спортсменки, що частково віддзеркалює різне сприйняття спорту чоловіками та жінками в суспільстві. [19, с. 83]. Т. Suico [40, с. 82] доповнює, що в спортивному романі вагому роль відіграє тренер. Така роль може бути як позитивною, так і негативною, коли тренери демонструють авторитарний стиль роботи зі спортсменами. Середовище, в якому розгортається сюжет роману, включає спортивні арени, стадіони, тренувальні зали, роздягальні. Лексика включає специфічну спортивну термінологію та жаргон.

А. Wairner переконаний, що саме в спортивних романах головні герої є проблемними, оскільки суворі режими тренувань, високий рівень стресу та очікувань, які супроводжують професійний спорт, слава, можуть впливати на соціальну поведінку спортсменів. Частими героями спортивних романів є вболівальники, фанатизм яких іноді може граничити з божевіллям [8, с. 12].

Спортивні романи відіграють важливу роль у вихованні молоді, популяризують здоровий спосіб життя, висвітлюють соціальні проблеми

гендерної нерівності та расизму в спорті, вжиття допінгу, комерціалізації спорту. Як говорить С. Crowe, спортивні романи подають спорт як своєрідну «соціальну вакцину» [19, с. 7], що слугує для вирішення соціальних проблем, таких як ожиріння, злочинність та ін.

R. Jenkins [34] вбачає в спортивних романах ототожнення спорту з релігією. Таку точку зору поділяє також J. Hill: «у футболі немає постійної втіхи, хоча він здатний забезпечити короткі прозріння. Це, можливо, єдина надія для Шотландії, оскільки духовна втіха у формі релігії не мала жодного впливу» [27, с. 21].

Узагальнюючи результати аналізу праць вчених-літературознавців, пропонуємо виділити **параметри жанрової форми спортивного роману:**

по-перше, у спортивних романах зображуються **образи** спортсменів, тренерів, фанатів, спортивних агентів, коментаторів та журналістів. Тренери можуть бути показані як авторитарні особистості, які роблять все можливе для досягнення перемоги. Також зображуються фанати, чий ентузіазм до спорту іноді межує з божевільям;

по-друге, спортивні романи охоплюють різноманітні **теми**, включаючи боротьбу за спортивну перемогу, подолання перешкод, самовдосконалення та лідерство. Важливим аспектом є вплив спорту на життя людини. Висвітлюються гендерна нерівність, расизм, допінг та комерціалізація спорту;

по-третє, в спортивних романах часто розглядаються **проблеми**, з якими зіштовхуються спортсмени, включаючи травми, вимушене завершення кар'єри через вік або здоров'я, високе навантаження;

по-четверте, **колізії** в спортивних романах пов'язані з внутрішньою боротьбою головних героїв, їх стосунками з тренерами та іншими спортсменами, а також змаганнями за досягнення поставлених цілей. Сюжети можуть включати конфлікти між спортсменами, труднощі у подоланні власних слабкостей та перешкод на шляху до перемоги.

Висновки до розділу 1

Підлітковий роман є важливим жанром сучасної літератури, орієнтованим на молодих читачів віком від 12 до 18 років. Жанрові параметри

включають образи підлітків, які стикаються з проблемами дорослішання. Основні теми охоплюють процеси самопізнання, соціальної взаємодії, пошук ідентичності та вирішення внутрішніх і зовнішніх конфліктів. Конфлікти часто базуються на протистоянні бажань підлітків з очікуваннями суспільства або родини, а також включають проблеми булінгу, алкоголізму, наркотиків та ін.

Роман виховання є жанровою формою літературного твору, яка описує життєвий шлях героя та уроки, що він виносить зі свого життя, зосереджуючись на духовному становленні особистості, формуванні життєвих цінностей і світогляду в певних соціокультурних умовах. Важливими елементами роману виховання є поетапний розвиток героя, наявність наставника, вплив родини, дидактична ідея, моральне або ідейне відродження героя. Життєвий шлях героя зображується як процес дорослішання, проходження випробувань та самопізнання.

Спортивний роман є жанровою формою літературного твору, яка поєднує художню прозу з детальними описами спортивних тренувань, технік, змагань, перемог і поразок, а також впливу спорту на життя людини, включаючи фізичні та психологічні проблеми спортсменів. Основними сюжетними темами спортивних романів є подолання перешкод до перемоги, самовдосконалення, віра у власні сили, суперництво та лідерство, а також авторитарний стиль наставництва. Спортивні романи висвітлюють соціальні проблеми, такі як гендерна нерівність, расизм, допінг і комерціалізація спорту.

РОЗДІЛ 2.

ЖАНРОВА ГІБРИДНІСТЬ РОМАНУ Ф. БАКМАНА «ВЕДМЕЖЕ МІСТО»

2.1. «Ведмеже місто» як підлітковий роман

Роман Ф. Бакмана «Ведмеже місто» характеризується сукупністю специфічних рис, характерних для підліткового роману, що висвітлені в підрозділі 1.1 дипломної роботи. Головні герої «Ведмежого міста» – підлітки, кожен з яких стикається з типовими для підліткового віку проблемами та переживаннями, що робить «Ведмеже місто» близьким для підліткової аудиторії читачів. Письменник піднімає в романі ряд важливих проблем, які є актуальними для підлітків – проблеми насильства, взаємин між батьками та дітьми, дружби, соціальної нерівності, насильства, самотності. Порушення цих проблем сприяє глибшому розумінню підлітків своїх власних переживань та ситуацій, з якими вони можуть стикатися у своєму житті..

2.1.1. Образи підлітків

Головні герої роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» [1] – підлітки: Майї та Ані п'ятнадцять років, Амату – шістнадцять, Бенї та Кевіну сімнадцять років. Усі вони так чи інакше пов'язані зі спортом: Майя – донька спортивного директора хокейного клубу, Ана мріє стати спортивним коментатором, Кевін. Бенї та Ама – гравці хокейної команди.

Ф. Бакман, створюючи образи підлітків, відображає типові риси характеру, переживання, інтереси, проблеми, які є характерними для цього віку: Майя любить музику, особливо грати на гітарі, що є частиною самовираження Майї, способом висловити свої почуття, втекти від реальності. Її кімната обклеєна малюнками і квитками з концертів: *«Майя .. обожнює свою гітару... Прості акорди, м'які переходи – для неї це раювання»* [1, с. 13].

Ана неохайна – Міра *«з усмішкою оглядає захляпану мийку і підлогу після Ани»* [1, с. 31], постійно стурбована своїм зовнішнім виглядом, що є типовим для багатьох підлітків. Її невпевненість у собі проявляється у бажанні змінити певні риси своєї зовнішності: *«Щомісяця вона стає одержима якоюсь із частин свого тіла... Ана цілком серйозно просила Майю допомогти дізнатися, чи можна*

зробити пластичну операцію» [1, с. 170]. Також Ана, як і всі підлітки, має внутрішні комплекси: *«А найчастіше Ана рахувала свої недоліки. Стояла перед дзеркалом і перераховувала все, що в ній було не таким»* [1, с. 323].

Беньї має татуювання з ведмедем, курить, часто з'являється з самокруткою в руках, що є частиною його образу бунтівного підлітка. Ф. Бакман в окремих сценах зображує Беньї у каптурі та кепці, що підкреслює його бажання залишатися непомітним і тримати дистанцію від інших. Беньї має проблеми з алкоголем та наркотиками, що впливає на його поведінку: *«Потім у школі пояснять, що «в учня з добре задокументованою історією неконтрольованої агресії стався нервовий зрив»* [1, с. 309], конфліктує з вчителькою, іншими учнями. До того ж, Беньї має нетрадиційну сексуальну орієнтацію, позаяк його стосунки з басистом виходять за межі простої дружби та стають романтичними.

Кімната Амата обклеєна плакатами з гравцями НХЛ. Як і багато інших підлітків, Алат мріє про велике майбутнє у хокейній кар'єрі, незважаючи на фізичні дані, недостатні для хокею – маленький зріст та худорлявість. Через це його недооцінюють, але він володіє неймовірною швидкістю.

Для створення реалістичних образів підлітків Ф. Бакман вміло використовує сленг і неформальну мову – грубі слова і жарти, що є типовим для підлітків: *«–Окей, тоді так: хочеш бути сліпою, але так, бляха, класно битися, або глухою, але завал яко... – Сліпою, – без вагань відповідає Майя. – Ти ж навіть не дослухала далі! – обурюється Ана. – Та ну нафіг. Я не зможу жити, якщо не чутиму музики, але нічого не станеться, якщо не побачу твою замурану пику»* [1, с. 37].

Слід зауважити, що Ф. Бакман не робить детального опису зовнішності підлітків, утім вміло використовує деталі, щоб підкреслити індивідуальні риси кожного персонажа та їх психологічні стани. Такий прийом романіст використовує, щоб зосередити увагу читачів на внутрішньому світі героїв, їх емоціях і переживаннях. Це дозволяє створити образи, з якими може ідентифікувати себе широке коло читачів.

Отже, Ф. Бакман у романі «Ведмеже місто» майстерно відображає підлітковий світ через образи підлітків, які мають типові інтереси, проблеми, комплекси, мрії, характерні для підліткового віку. Підлітковий вік головних

героїв роману «Ведмеже місто» дає можливість віднести даний роман до жанру підліткового роману. Водночас те, що образи підлітків пов'язані зі спортом, вказує на перетин двох жанрових форм – підліткового та спортивного романів, що говорить про гібридність жанру роману «Ведмеже місто».

2.1.2. Проблема взаємин батьків і дітей

У підліткових романах часто піднімається проблема взаємин батьків і дітей, позаяк вона є актуальною для багатьох підлітків, що робить підліткові романи ближчими до їх реального життя. Ф. Бакман також порушує проблему взаємин батьків і дітей, проте з іншого ракурсу. У сучасному суспільстві є батьки, котрі не підтримують емоційний зв'язок зі своїми дітьми. Вони займаються роботою, власною кар'єрою, купують дітям все необхідне і вважають, що виконали цим свої батьківські обов'язки. Утім, у результаті такого виховання діти виростають без емпатії, не вміють виражати свої почуття, не мають моральних орієнтирів. Прикладом таких взаємин між батьками та дітьми є родина Ердаль.

Кевінова родина заможна. Батько Кевіна є власником підприємства, яке носить його ім'я, активно інвестує гроші в хокейний клуб. Батько Кевіна перфекціоніст, строгий, амбітний, вимогливий до себе та до інших. Його безжальність у справах і прагнення до досконалості лякає інших, хоча він ніколи не втрачає самовладання і не кричить. Навіть коли Кевін досягає відмінних результатів, батько зосереджується на недоліках і помилках, а не на досягненнях. Коли Кевін склав іспит з історії з найкращим результатом у класі, його батько запитав лише: *«То де в тебе була помилка?»* [1, с. 54]. Замість того, щоб похвалити Кевіна за його досягнення, батько звертає увагу на те, що могло бути зроблено краще.

Суть підходу батька Кевіна до виховання зображується у фразі: *«Моє завдання – бути твоїм батьком, а не другом»* [1, с. 124]. Це означає, що батько бачить свою роль не в тому, щоб бути близьким товаришем своєму синові, а в тому, щоб встановлювати правила, ставити вимоги і підтримувати дисципліну. Батько вважає, що його основна відповідальність полягає у формуванні характеру Кевіна через строгість та вимогливість, а не через дружні стосунки.

Мати Кевіна поділяє точку зору чоловіка на виховання. Вона переконана, що їх син повинен бути самостійним і сильним та підтримує суворі методи виховання чоловіка. Наприклад, коли Кевін запізнився, батько змусив його йти додому пішки в темряві, а мати плаче в подушку та вдає, що спить, коли він повернувся додому. Мати Кевіна рідко показує свої емоції відкрито, не дозволяє собі проявляти слабкість або сентиментальність, намагається контролювати ситуацію та почуття. В сім'ї Ердаль спілкуються беземоційно. Це означає, що Кевіна не навчили правильно виражати свої емоції та почуття, що спричинило в подальшому вираження них через агресію та насильство.

Незважаючи на те, що хокей є важливою частиною життя Кевіна, його батьки не проявляють особливого інтересу до цього виду спорту як такого. *«Мої батьки не цікавляться хокеєм».* Беньї уточнив, чим же вони тоді цікавляться. Кевін сказав: *«Успіхом»* [1, с. 54]. Їх більше цікавить кінцевий результат – успіх, який асоціюється з досягненням певного соціального статусу, фінансового благополуччя та визнання в суспільстві. Батьки бачать хокей як засіб досягнення цих цілей, а не як щось, що заслуговує на увагу саме по собі.

Батьки Кевіна були настільки зайняті своїми справами, що рідко присутні на його матчах, рідко проводять час з сином, тому *«Кевін одночасно найрозпещеніший і найобділеніший підліток серед усіх знайомих Беньї»* [1, с. 54]. Кевін отримує від батьків повну матеріальну підтримку для розвитку своєї хокейної кар'єри. Водночас він відчуває емоційну дистанцію та відсутність щирого тепла в родині: *«У кімнаті Кевіна є все, про що може мріяти сімнадцятирічний хлопець, включно з тим фактом, що в кімнату не заходив ніхто, крім прибиральниці, відколи Кевіну виповнилося три роки»* [1, с. 54].

Батьки не надають Кевіну чітких моральних орієнтирів, не окреслюють меж дозволеного, не роз'яснюють, що є правильним чи неправильним з моральної точки зору, формують у нього переконання, що для досягнення цілей всі засоби є виправданими. З одного боку, ставлення батьків формує у Кевіна відчуття, що його цінність залежить виключно від його досягнень, а з іншого боку – що він має право на все, що захоче, без врахування почуттів інших. Відчуття винятковості і недоторканості в Кевіна зрештою приводить до вчинення ним злочину. Після вчинення злочину батьки намагаються захистити Кевіна від

відповідальності, використовуючи свої зв'язки та вплив. Цікаво, що Ф. Бакман вирішує не називати імена батька та матері Кевіна, втілюючи таким чином архетип успішних, але емоційно віддалених від своїх дітей батьків.

2.1.3. Тема дружби

Підлітки ставлять дружбу на перше місце у своєму житті, позаяк друзі допомагають підліткам зрозуміти себе, сформувати власні цінності та світогляд, підтримують в складних ситуаціях. Підліткові романи часто зображають як позитивні, так і негативні аспекти дружби. Це дозволяє читачам побачити, як можна вирішувати конфлікти, знаходити компроміси та цінувати істинну дружбу. Ф. Бакман у романі «Ведмеже місто» описує дружбу Майї та Ани, яка пройшла через випробовування заздрістю, а також дружбу Кевіна та Бенї, яка припинилась через вчинення Кевіном жахливого вчинку – зґвалтування Майї.

Майя та Ана стали подругами ще в дитинстві, коли «Ана витягнула подругу з крижаної ополонки, а та натомість витягнула Ану з самотності» [1, с. 188]. У дівчат є своє секретне рукостискання, яке вони вигадали ще в першому класі. Це рукостискання є символом їхньої особливої зв'язку. Ана завжди вмовляла Майю на різні пригоди, такі як риболовля, полювання чи лазіння на дерева, хоча Майя воліла залишатися вдома і грати на гітарі. Вони багато в чому були протилежностями, але обидві любили дурнуватو танцювати, голосно співати і ганяти на скутері.

Дружба Майї та Ани проходить випробування заздрістю. Причиною заздрості стало те, що Ана відчуває себе менш популярною порівняно з Майєю. Вона помічає, що Майя отримує більше уваги від хлопців, зокрема від Кевіна, що стає причиною для заздрості та розчарування: «Навіть у місті, де сніг вкриває землю три чверті року, стає нестерпно холодно в тіні когось, хто виявився трохи більш популярним за тебе» [1, с. 189]. Також в моменти, коли Ана потребує уваги, Майя може бути зайнята спілкуванням з іншими людьми. «Небагато розчарувань можуть зрівнятися з тим, коли вперше твоя найкраща подруга лишає тебе через хлопця, і немає сумнішої прогулянки, ніж та, коли сама в п'ятнадцять повертаєшся з вечірки» [1, с. 188].

Ана не тільки відчуває заздрість, але і бореться з почуттям меншовартості, що впливає на її самооцінку і впевненість у собі. Заздрість призводить до складних емоційних переживань: *«Через багато років вона прочитає в одній старій газеті статтю про дослідження, яке демонструвало, що ділянка мозку, яка активується, реагуючи на фізичний біль, також активується при заздрості. Тоді Ана зрозуміє, чому від заздрості так боляче»* [1, с. 210].

Коли Майя стає жертвою насильства, Ана намагається підтримати подругу. Ана готова зробити все, щоб захистити Майю, навіть коли це означає йти проти всієї школи або цілого міста. Майя прощає Ану за те, що вона залишила її на вечірці. Таким чином, дружба Майї та Ани проходить через випробування, але вони знайшли в собі сили підтримувати одна одну.

Кевін і Бенї також стали друзями ще в дитинстві. Символом їх дружби став острів, який вони знайшли біля маленького озера, далеко від великого озера біля льодової арени, де завжди було багато людей. Хлопці через ліс притягли човен і створили там своє місце для намету, що стало їхнім таємним сховком.

Кевін і Бенї навчалися в одній школі та грали в одній хокейній команді. Кевін і Бенї грали так злагоджено, що створювалося враження, ніби вони читають думки один одного. Вони разом тренувалися, допомагали один одному вдосконалювати навички, захищали один одного як на льоду, так і поза ним.

Дружба між Кевіном та Бенї зазнала випробовувань, коли Кевін згвалтував Майю. Після того, як Бенї дізнався про це, він вирішив відмовитись від своєї дружби з Кевіном. На таке рішення вплинуло також те, що Кевін неодноразово висловлював свою неповагу до Бенї, звинувачуючи його у паразитуванні та залежності від його родини: *«ти, бляха, невдячне... хто десять років платив за твої ковзани, і ключки, і спорядження? Тобі й на це плювати? Думаєш, твоя стара могла б за це заплатити? Бляха, мій старий правду казав. Він ЗАВЖДИ казав! Ти, Бенї, паразит, ти, бляха, паразит. Можеш лише наживатися на комусь!»* [1, с. 201]. Кевін також звинувачує Бенї у відсутності підтримки у важкі для нього часи: *« – Бенї, тебе ТУТ не було! Тебе НІКОЛИ нема, коли ти мені потрібен!»* [1, с. 200].

Бенї починає розуміти, що їхня дружба більше не може бути такою, як раніше та йде *«геть від їхнього острова»* [1, с. 394]. Ухід від острова означає

розрив дружби. Далі, коли хокейна команди вирішила переїхати до Геда, Бенї залишитися в Бйорнстаді, оскільки він усвідомив, що їх життєві шляхи з Кевіном розходяться назавжди.

2.1.4. Проблема самотності

Прикладом підлітка, який переживає самотність в романі «Ведмеже місто», є Ана. Ана важко переживає розлучення батьків, відчуває себе самотньою та покинутою через відсутність порозуміння з мамою та підтримки батька. Батько Ани алкоголік, що стало джерелом постійних сварок та конфліктів у родині. Мати Ани, відчувши, що не може змінити ситуацію, вирішає піти з родини, проте дівчинка залишається з батьком: *«Вона говорила, що Ана — «співзалежна в класичному розумінні». Ана залишилася заради тата, бо знала, що він без неї не виживе»* [1, с. 321]. Вдома батько та Ана ведуть мовчазний та замкнений спосіб життя, намагаються уникати контактів один з одним: *«У двері стукає тато. Він уже роками не заходив до неї. Відколи поїхала мама, тато з донькою перемістилися кожен на свій поверх, у свій світ»* [1, с. 323].

Ана відчуває себе нікому не потрібною через знущання з боку однолітків, які висміюють її зовнішній вигляд і одяг: *«Дівчата не припиняють сміятися над Аною. Щось кажуть про її одяг і фігуру, але Ана вже не слухає, вона все це чула у шкільних коридорах і читала в коментарях»* [1, с. 188]. Таке ставлення однолітків негативно впливає на самооцінку Ани та її сприйняття себе.

Ана любить природу та шукає порятунку від самотності в лісі. Так вона намагається уникати соціальних контактів, щоб не страждати: *«Вона рушає дорогою через темний ліс і відчувається там незмірно безпечніше, ніж у будинку з натовпом людей»* [1, с. 189]. Боротися з відчуттям самотності Ані допомагає дружба з Майєю. *«Ана і Майя зустрілися ще дітьми, коли врятували одна одній життя: Ана витягнула подругу з крижаної ополонки, а та натомість витягнула Ану з самотності»* [1, с. 188].

Отже, у романі «Ведмеже місто» автор піднімає важливі для підлітків теми та проблеми, з якими вони можуть стикатися у своєму житті. Однією з таких проблем є проблема самотності. Ситуаційну самотність відчувають майже всі підлітки в процесі свого дорослішання, тоді як в окремих випадках відчуття

самотності стає хронічним внутрішнім станом. «Ведмеже місто» показує таким підліткам, що інші також мають ці почуття, що з ними можна впоратись, якщо знайти хоча б одного друга.

2.1.5. Проблема насильства та його наслідків

Центральною подією, що ілюструє проблему насильства в романі «Ведмеже місто», є звалтування Майї Кевіном. Це трагічна подія, яка глибоко вражає мешканців міста Бйорнстад. На їх прикладі Ф. Бакман описує, наскільки різною може бути реакція людей на насильство, адже громада розділяється на тих, хто виправдовує агресора, та тих, хто підтримує жертву та засуджує насильство. Так, деякі мешканці намагаються виправдати Кевіна, перекладаючи провину на жертву: *«нащо Кевіну таке робити? Ми його знаємо. Він не з тих хлопців. Аж ніяк»* [1, с. 355]. Другі сумніваються у правдивості звинувачень Майї, вважаючи, що це може бути брехнею: *«про таке не можна брехати. А ми всі знаємо, вона бреше, ця молода дівчина»* [1, с. 355]. Інші мешканці вважають, що жертва сама провокувала ситуацію: *«Але якщо вже випила і йдеш до хлопця в кімнату — сама створюєш для нього паскудну ситуацію, хіба ні?»* [1, с. 355]. Знаходяться й такі, хто звинувачує постраждалу сторону в намаганні нашкодити репутації міста та клубу: *«Сім'я цієї дівчинки могла би прийти й поговорити з нами. Вони могли вирішити все тихо, без галасу. Але ж ні, вони чекали цілий тиждень, до тієї миті, коли знали, що зроблять нам усім НАЙГІРШЕ, і пішли в поліцію зі своїми вигадками САМЕ перед фіналом!»* [1, с. 296]. Однак знаходяться й мешканці міста, які засуджують дії насильника та тих, хто намагається виправдати його поведінку. Серед них Рамона, яка називає насильство паскудством: *«ці хлопці. Ви ж ніколи не винні, правда? ... Усюди і завжди мені трапляються хлопці, які бовкають якісь дурниці через паскудство, яке самі ж наробили»* [1, с. 334].

Ф. Бакман пояснює причини, чому так реагують містяни на насильство. *«Деякі мешканці цього міста ніби весь час носять насильство під шкірою — замолоду»* [1, с. 117]. Цей вираз є метафоричним і означає, що насильство для цих людей є внутрішнім станом. Воно настільки глибоко вкорінене в них, що здається частиною їхньої суті, ніби насильство знаходиться прямо під їхньою

шкірою. Слово «змолоду» вказує на те, що насильство вкоренилося в деяких мешканців міста з самого дитинства. Так, домашнє насильство в дитинстві пережив Петер Андерссон від свого батька: *«Петерів старий був здатний на вбивство»* [1, с. 252]. Цей дитячий досвід формує його як нерішучу людину, яка намагається уникати конфліктів.

Також Ф. Бакман показує читачам, яким повинно бути ставлення до насильства: *«насильство — незбагненне, огидне, непростиме»* [1, с. 361]. Насильство є незбагненим, тобто таким діянням, яке важко зрозуміти або прийняти. Воно виходить за рамки звичайного людського досвіду і логіки, викликаючи шок і нерозуміння. Насильство не піддається раціональному поясненню, воно здається абсурдним і безглуздим. Також автор називає насильство огидним, чим передає глибоке відчуття відрази і неприйняття. Насильство сприймається як щось брудне, нечисте, що викликає інстинктивну огиду і неприязнь. Слово «непростиме» означає, що насильство не може бути виправданим або прощеним. Насильство залишає настільки глибокі рани, що не можна знайти виправдання для його вчинення. Отже, насильство є найгіршим проявом людської поведінки, який важко зрозуміти, який викликає відразу і який неможливо пробачити.

Конфлікти, пов'язані з насильством, слугують важливими точками розвитку персонажів. Такі конфлікти показують, як підлітки, переживши насильство, дорослішають, починають змінюватись, як знаходять в собі сили для подолання травматичного досвіду, протистояння агресору, прощення.

2.1.6 Проблема соціальної нерівності

Ф. Бакман є шведським письменником. Особливістю Швеції є розвинене законодавство, що забороняє дискримінацію людей за етнічною приналежністю, гендером, релігією, інвалідністю, сексуальною орієнтацією, віком, тощо. Романіст поділяє ідеї подолання дискримінації людей у будь-яких її проявах, що проявляється в тому, що він піднімає проблему соціальної нерівності в своїх романах.

У романі «Ведмеже місто» Ф. Бакман описує соціальний і економічний розрив між різними районами міста – Височиною та Улоговиною. Височиною є

район, де живуть заможні люди, такі як власники супермаркетів, керівники фабрик та ті, хто працює у великих містах. Цей район розташований на горі з видом на озеро, що символізує вищий соціальний статус його мешканців: *«Тут по сусідству мешкають власники супермаркетів, керівники фабрики або ті, хто їздить на кращу роботу у великі міста»* [1, с. 16]. Височина складається з невеликого кластеру ексклюзивних будинків, які мають панорамний вид на озеро. Такі види зазвичай цінуються, житло з таким видом вважається дорогим, тому мешканці Височини – це люди, які мають високі доходи і можуть дозволити собі жити в ексклюзивних будинках: *«Це невеликий кластер ексклюзивних будинків з панорамою на озеро»* [1, с. 16].

Улоговина знаходиться на північ від дороговказів, нижче за решту міста, де земля спускається до старого гравійного кар'єру, що підкреслює нижчий соціальний статус її жителів. Це район багатоквартирних будинків, які зазвичай асоціюються з більш низьким соціально-економічним статусом мешканців. Важливим моментом є те, що *«в Улоговині стоять лише багатоквартирні будинки і то настільки далеко від Височини, наскільки було можливо»* [1, с. 19]. Таке віддалення між Улоговиною та Височиною в романі є не лише географічним, але й символізує соціальне віддалення, що підкреслює розрив між багатими та бідними мешканцями міста.

Представником нижчого соціального класу в Бйорнстаді є один з головних героїв роману – Аамат, який живе в Улоговині разом з матір'ю. Мати Аамата працює прибиральницею. Сім'я Аамата постійно стикається з фінансовими труднощами, що змушує його мріяти про кар'єру професійного хокеїста, щоб забезпечити краще життя для своєї матері: *«Аамат знає, що в нього не так багато варіантів, тому його план простий: звідси — в молодіжну команду, звідти — в дорослу, а тоді — до професіоналів. Щойно на його рахунок з'явиться перша зарплата, він забере від мами візок прибиральниці й ніколи не пустить її до цієї роботи»* [1, с. 20].

Аамату дають стару форму, яка вже вживана іншими гравцями, і він відчуває радість навіть від цього, бо це дає йому можливість грати: *«Давід киває Бенгту, і той неохоче кидає Аамату комплект форми. Від неї смердить. Аамат ще ніколи не був таким щасливим»* [1, с. 96].

Соціальне становище стає причиною для насмішок та принижень Амата з боку інших гравців: *«Юніори посміхаються. Бубу демонстративно ходить і підбирає шматки стрічки, аж поки не назбирує повні пригориці. Тоді піднімає їх до стелі, наче новонароджену дитину, зустрічається поглядом з новачком, посміхається і пояснює: — Прибирати тут буде Ама-а-атова мама, чуваки!»* [1, с.102]. Незважаючи на фінансові труднощі та глузування однолітків, Агат продовжує наполегливо працювати над досягненням своєї мрії стати професійним хокеїстом, щоб бути в змозі допомогти своїй матері.

Оскільки спорт є одним із основних занять підлітків, то саме в спорті підлітки стикаються з гендерною дискримінацією. Так, існує поширене уявлення, що деякі види спорту більш «підходять» хлопцям або дівчатам. Це може обмежувати вибір видів спорту для підлітків. Оскільки гендерна дискримінація є формою соціальної нерівності, це свідчить про те, що проблема соціальної нерівності підлітків в підліткових романах перетинається з проблемою гендерної дискримінації в спорті в спортивних романах.

2.2. «Ведмеже місто» як жанрова модифікація роману виховання

У романі «Ведмеже місто» Ф. Бакмана проявляються типові риси роману виховання. Ці риси описані в підрозділі 1.2 дипломної роботи та включають детальне зображення процесу особистісного зростання головних героїв. Однією з центральних тем роману є дорослішання, коли персонажі, стикаючись з травматичним досвідом згвалтування, проходить через глибокі внутрішні зміни, що змушують їх переосмислити свої цінності та стосунки з оточуючими. Процес дорослішання включає пошук ідентичності та необхідність здійснення морального вибору на шляху до боротьби за справедливість, здобуття духовної зрілості, вимагає прояву рішучості та мужності. Перелічені риси «Ведмежого міста» є ключовими елементами роману виховання.

2.2.1. Тема дорослішання

Одним із яскравих прикладів дорослішання героя в романі «Ведмеже місто» є історія Майї, доньки спортивного директора хокейного клубу Петера Андерссона, Для Майї процес дорослішання став складним і болісним. До

згвалтування Майя живе звичайним підлітковим життям – любить музику, грає на гітарі і мріє про музичну кар'єру. Майя є близькою подругою Ани, вони разом проводять багато часу, граючи та спілкуючись. Майя популярна серед своїх однолітків, зустрічається з друзями, відвідує вечірки. Згвалтування Майі стає критичною подією, що ініціює її дорослішання. Це травматичне переживання спричинює глибокі зміни у її світогляді, самоусвідомленні та стосунках з оточуючими: *«Для твалтівника злочин триває кілька хвилин. Для жертви він ніколи не закінчиться»* [1, с. 187]. Після цього випадку її життя кардинально змінюється. Замість безтурботного підліткового життя Майя стикається з жорстокою реальністю і необхідністю боротися за справедливість.

У відчаї Майя розмірковує про самогубство. Вона краде таблетки у матері і намагається вирахувати, скільки потрібно прийняти, щоб більше не прокинутися: *«Вона вкрала кілька таблеток маминого снодійного з шафки у ванній і вночі акуратно розклала їх на краю раковини, намагаючись вирахувати, скільки потрібно прийняти, щоб уже ніколи не прокинутися»* [1, с. 229]. Так Майя хоче втекти від болю, який її переслідує. Майя обдумує, чи варто розповідати іншим про те, що сталося: *«Зараз Кевін скривдив лише мене. Але якщо я розповім, то дозволю йому скривдити всіх, кого люблю. Я цього не витримаю»* [1, с. 235]. Попри весь біль, вона знаходить у собі сили розповісти все батькам. Таке рішення вимагає великої мужності. Майя розуміє, що мовчання лише посилює її біль та вирішує діяти всупереч своєму страху осуду від інших людей.

Наступний етап дорослішання (конфлікт та випробування) настає, коли після згвалтування Майя стикається з неприйняттям громади, яка не хоче визнавати провину Кевіна: *«Тож коли настає ніч і правда шириться містом, ніхто у Бйорнстаді не пише у телефонах чи комп'ютерах «Майя», пишуть просто «М». Або «та дівчина». Або «лярва». Ніхто не пише про «згвалтування», всі говорять про «звинувачення»* [1, с. 282]. Це випробування змушує її зрозуміти, що інші люди її не захистять, що вона має стати сильнішою та захистити себе сама.

Майя переосмислює свої стосунки з друзями та родиною. Вона відчуває, що більше не може довіряти оточуючим так, як раніше: *«Майя заходить до*

ванної, дивиться на себе у дзеркало. Дивується, як сильно вона навчилася вдавати з себе іншу. Скільки таємниць уміє приховувати. Від Ани, від своєї мами, від усіх» [1, с. 392].

Майя вирішує помститися Кевіну, застріливши його. Вона починає планувати помсту, вчиться стріляти з рушниці. Майя проявляє рішучість реалізувати свої наміри, коли з рушницею в руках зустрічає Кевіна в лісі: *«Кевін стоїть на колінах у снігу, шкіра коцюбне на морозі, руки тремтять, коли він опускає голову на землю, але Майя притискає дуло йому до голови й шепоче: — Дивись на мене. Я хочу бачити твої очі, коли буду тебе вбивати»* [1, с. 417]. Проте в останній момент Майя вирішує не вбивати Кевіна. Вона усвідомлює, що справжня сила полягає в тому, щоб відмовитися від помсти і знайти інший спосіб досягти справедливості: *«Кевін повалюється на землю. Встигає зрозуміти, що помирає. Мозок встигає зафіксувати, що його розриває на місиво крові і шроту. Серце зупиняється. Коли воно знову починає битися, аж розриваються груди, Кевін кричить і риде від нестямної істерики, як у немовлят, і від паніки. Майя ще стоїть над ним. Опускає рушницю. Дістає з кишені єдиний патрон і кидає його на сніг перед Кевіном. Присідає навпочіпки і змушує його дивитися їй в очі, а тоді каже: «Тепер ти, Кевіне, теж будеш боятися темряви. Усе своє життя»* [1, с. 417]. Майя залишає Кевіна в страху і змушує його жити з цим страхом, що стає своєрідним покаранням. Цей момент стає кульмінаційним в дорослішанні Майї та свідчить про досягнення нею духовної зрілості. Майя відчуває лють, але розуміє, що не може вирішити проблему насильства ще більшим насильством. Отже, через випробування Майя починає краще розуміти себе, свої цінності. Цей досвід робить її зрілою і сильною особистістю, здатною боротися за себе, свої права і справедливість.

Незважаючи на біль і страждання, Майя змогла знайти в собі силу і відновити власне життя. *«Через десять років у великому місті далеко звідси двадцятип'ятирічна жінка йтиме через стоянку перед торговим центром. .. Перед тим, як сісти в машину, вона гляне поверх авто й усміхнеться своєму чоловікові. ... Вона вагітна. І щаслива»* [1, с. 416].

Отже, «Ведмеже місто» розкриває процес дорослішання головної героїні Майї через низку життєвих випробувань, які призводять до глибоких змін у її

світогляді та самоусвідомленні. Факт насильства стає травмуючою подією, що ініціює її дорослішання. Майя, стикаючись із травматичним досвідом зґвалтування, неприйняттям громади та власними спробами знайти справедливість, через страждання, боротьбу та внутрішні конфлікти проходить шлях від безтурботного підлітка до зрілої особистості, знаходить у собі силу, мужність і здатність відновити своє життя. Водночас проблема насильства серед підлітків часто піднімається в підліткових романах, що допомагає їм впоратись з подібними ситуаціями в реальному житті.

2.2.2. Проблеми самовизначення та пошуку ідентичності

Ф. Бакман розглядає проблему самовизначення та пошуку ідентичності в романі «Ведмеже місто» через розкриття образу Беньяміна Овіча (Беньї). Для Беньї подією, яка перевернула його життя, стало самогубство батька. Втрата батька та відчуття провини за його самогубство викликають у Беньї постійний внутрішній біль: *«Неважливо, скільки разів це пояснюєш дитині. Коли вона втрачає когось із батьків у такий спосіб, то вважає, що всі дорослі брешуть, коли запевняють: «У цьому нема твоєї провини»* [1, с. 122]. Беньї намагається заглушити внутрішній біль через пошук гострих відчуттів – він курить траву та вживає алкоголь: *«Тільки не накурюйся до стану, коли тобі ввижаються в лісі гноми з ножами та інше лайно. Не хочу знову шукати тебе, поки ти, бляха, сидиш на якомусь дереві, волаєш і плачеш»* [1, с. 172]. Також Беньї агресивно реагує на будь-які конфлікти. Фізична біль після бійки допомагає Беньї витіснити біль в душі: *«Адреналін, смак крові, біль, що стугонів у всьому тілі. А все тому, що так буває — коли по-справжньому страшенно болить тіло, біль душі відчуваєш не так сильно»* [1, с. 284]. Руйнівна поведінка Беньї стає частиною його боротьби з самим собою, способом виразити свій внутрішній конфлікт.

Водночас Беньї намагається впоратися зі своїми емоціями та зрозуміти, ким він є насправді: *«Коли Беньї розлючений, він приходить до молодшої зі своїх сестер, Габі, бавиться з її дітьми, поки з нього не виходить злість. Коли йому хочеться помовчати і подумати, він їде до найстаршої сестри, Адрі, до собачого притулку»* [1, с. 177].

Для Бенї захоплення хокеєм стало спробою знайти щось, що надає його життю сенсу: *«Звуки. У цьому весь хокей. Коли заходиш на льодову арену. Ці звуки, які впізнаєш лише, якщо граєш... Перше відштовхування, коли ковзаси на кризі... у тебе з'являються крила»*. Бенї відчуває глибоку прив'язаність до хокейної команди, яка для нього як сім'я: *«Може, Кевін і зірка, але серцем команди є Беньямін Овіч»* [1, с. 50]. Перемоги на хокейному майданчику є моментами, коли Бенї відчуває себе важливим і значущим. Вони стають його особистими досягненнями, які ніхто не може у нього відібрати: *«коли він уже не знає, чи залишилось щось важливе на світі, це — єдине, чого ніхто від нього не забере. Його перемоги»* [1, с. 237].

На шляху до пошуку ідентичності Бенї відкриває в собі нетрадиційну сексуальну орієнтацію, про яку також дізнається тренер Давід. Давід шукав Бенї та випадково побачив, як той цілується з басистом. Ця ситуація викликала у Давіда сором і відразу: *«Завертає за ріг, на вулиці темно, хлопцям його не видно, але він їх бачить. Бенї та іншого хлопця. Вони цілуються. Давід увесь трясеться. Йому соромно й гидко»* [1, с. 400].

Одного разу у роздягальні Бенгт пожартував: *«Чуваки, а знаєте, як посадити чотирьох гомиків на один стільчик? Перевернути його догори!»* [1, с. 236]. Бенї звернув увагу на те, що всі сміялись і Давід також. Бенї зрозумів, що боїться відторгнення з друзів через свою сексуальну орієнтацію: *«Він боявся лише, що одного дня товариші в команді і тренер стануть уникати певних жартів в його присутності. Відторгнення сміхом»* [1, с. 237].

Басист запропонував Бенї поїхати разом з ним, на що Бенї відповів відмовою. Незважаючи на почуття, Бенї обирає залишитися в рідному місті. Також Бенї обирає свої цінності, коли усвідомлює, що більше не може бути другом Кевіна, який згвалтував Майю, та стає на бік скривдженої сторони, на бік справедливості. Він відмовляється перейти разом з Кевіном в команду в Геді та залишається в Бйорнстаді, де він все ще намагається знайти себе і свій шлях у житті.

Отже, в романі «Ведмеже місто» Бенї проживає складний період самовизначення та пошуку ідентичності, що є характерним для героїв романів виховання, оскільки є складовою процесу розвитку особистості. Бенї знаходить

сенс свого життя в спорті, де він може виплеснути свої емоції, знайти підтримку серед однолітків і відчувати власну значимість, що допомагає йому долати внутрішні конфлікти.

2.2.3. Проблема морального вибору

Головні персонажі романів виховання переживають процес дорослішання та внутрішнього розвитку, формування моральних цінностей. Моральний вибір стає важливою частиною цього процесу, оскільки показує, як персонажі реагують на різні моральні дилеми і як ці рішення впливають на становлення їх особистостей. У романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто» Аамат стає свідком злочину Кевіна та постає перед важким моральним вибором: мовчати про злочин, щоб не зіпсувати своє майбутнє у хокеї, або розповісти правду, навіть якщо це може призвести до втрати місця в хокейній команді.

Кевінів батько намагається підкупити Аамата, запропонувавши йому гроші, щоб той мовчав про злочин, скоєний Кевіном. Ці гроші могли б значно допомогти Аамату та його матері, оскільки вони живуть у складних фінансових умовах. Однак, Аамат відмовляється від грошей і демонстративно кидає їх у сніг, що символізує його рішучість не відступати від своїх моральних принципів: *«Кевінів тато приїздив до Улоговини і дав Аамату гроші, якими мама малого могла б оплатити оренду квартири за місяць чи навіть більше, і як хлопець кинув їх у сніг»* [1, с. 383].

Аамат проявляє сміливість та виступає перед громадою, знаючи, що його рішення може коштувати йому місця в команді, мрії про професійний хокей і підтримки з боку товаришів. Незважаючи на це, він не відмовляється від свого рішення і відкрито говорить правду: *«Бачив, як той самий хлопець виступив на зустрічі перед усім містом, він знав, що може втратити все, але не опустив голови»* [1, с. 383].

Після того, як Аамат говорить правду, члени хокейної команди відчують себе зрадженими ним. У спільноті, де хокей і успіх команди були на першому місці, його дії сприймаються як зрада, що поставила під загрозу не тільки майбутнє команди, але й репутацію всього міста. Це викликає гнів та розчарування серед його товаришів по команді, які вважають Аамата винним у

руйнуванні їхніх мрій і надій на успіх у хокеї. Амаг зрозумів, що за виступ перед містом його можуть побити, але він не втік. Він залишився на місці, показуючи свою готовність прийняти наслідки свого вибору: *«І він бачив хлопця цього вечора, коли той знав, що його поб'ють. Він не втік, лише стояв і чекав»* [1, с. 383].

Виступ Амата і розкриття правди призвели до значних змін у клубі «Бйорнстад-Хокей». Команда втратила ключових гравців і спонсорів: *«Давід звільнився. Йому запропонували роботу тренера основної команди в Геді. Усі найкращі юніори підуть за ним. Лют, Філіп, Бенї, Бубу... А без них ми можемо забути про наші плани мати дорослу команду. Сьогодні ввечері мені подзвонили практично всі спонсори і розірвали контракти»* [1, с. 370]. Водночас виступ Амата дозволив громаді дізнатися правду про злочин Кевіна. Амаг став прикладом мужності та чесності для інших мешканців міста. Його рішення говорити правду, підштовхнуло інших задуматися про власні вчинки та цінності. викликало роздуми про моральність і відповідальність. *«люди в цьому місті не завжди бачать різницю між тим, що правильно, і що – ні. Але ми можемо відрізнити добро від зла»* [1, с. 398]. Сам Амаг, після того, як основна команда переїхала в Гед, залишився в Бйорнстаді і продовжив грати в хокей в місцевій команді.

У «Ведмежому місті» моральний вибір героїв роману прямо пов'язаний зі спортом, позаяк викрити злочин капітану хокейної команди Кевіна означало лишитись цього зіркового гравця для спортивного клубу та втратити надії на перемогу в майбутніх матчах. Таким чином, Ф. Бакман майстерно поєднує проблему морального вибору з напругою та драмою боротьби за перемогу в спортивного змаганнях.

2.3. «Ведмеже місто» як спортивний роман

У романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто» проявляються характерні риси спортивного роману. Такі риси детально висвітлені в підрозділі 1.3 дипломної роботи. У центрі сюжету роману знаходиться образ обдарованого спортсмена, який демонструє видатні природні здібності та невтомну працю заради спортивних досягнень, що є типовою рисою спортивного роману. Роман також

висвітлює важливість тренерів-наставників, які впливають на життя та розвиток особистості головних героїв, показує різні тренерські підходи до виховання спортсменів. Такі деталі підкреслюють роль наставництва та взаємодії між спортсменами і тренерами, що є типовою рисою спортивного роману. Крім того, роман відображає соціальні проблеми у спорті, такі як гендерна нерівність, та показує, як спорт впливає на формування особистості і культурну ідентичність мешканців міста.

2.3.1. Образ обдарованого спортсмена

У «Ведмежому місті» описується образ талановитого спортсмена – Кевіна Ердаля. Кевіну сімнадцять років, він зірка хокейної команди: *«Він знає, що дівчата закохуються в нього, бо він класно грає в хокей»*. Талант Кевіна проявився ще в ранньому дитинстві. Він почав кататися на ковзанах у два з половиною роки, отримав свою першу ключку в три роки, а в чотири роки вже міг перемогти старших гравців. Щодня Кевін тренується на майданчику в саду біля власного будинку із завзяттям та самодисципліною: *«За понад десятиліття сусіди вже звикли до звуків, які долинали з саду сім'ї Ердаля: бах-бах-бах-бах-бах. Коротка пауза, поки Кевін збирає шайби. Потім знову: бах-бах-бах-бах-бах»* [1, с. 17]. Його обличчя має невеличкі білі плями на вилицях, що залишилися після сильного обмороження в дитинстві, коли він тренувався в холодну зиму на озері. Кевін увесь свій час присвячує тренуванням, жертвуючи звичайним підлітковим життям. Як талановитий спортсмен Кевін отримує безліч пропозицій перейти до великих хокейних клубів, вчитися в хокейній гімназії у великому місті, проте лишається в Бйорнстаді.

У школі Кевін завжди в центрі уваги: *«Він завжди у центрі, діє, як сила гравітації на інших»* [1, с. 57], організовує вечірки вдома, які відвідують його однокласники та друзі. Кевін цілеспрямований і амбіційний, має ярко виражені лідерські якості. Його впевненість у власних силах і таланті часто межує із зарозумілістю: *«Я завжди перемагаю»* [1, с. 129]. Кевін легко втрачає самовладання і проявляє агресію у стресових ситуаціях, часто демонструє своє зверхнє ставлення до інших, вважаючи себе кращим за них. Він не вміє сприймати критику, не вміє брати відповідальність за свої вчинки, намагається

звинуватити інших у своїх проблемах. Кевін проявляє невдячність до людей, які його підтримують, може бути дуже жорстоким у своїх висловлюваннях.

Водночас в образі Кевіна є характерні риси звичайного підлітка. Для нього дуже важливо отримати визнання від свого батька, він часто переживає через його критику та прагне відповідати очікуванням батьків, що є типовим для підлітків. Кевін, як і багато підлітків, у певні моменти відчуває самотність і невпевненість у собі: *«Кевін до смерті боїться самотності»* [1, с. 172]. Він прагне визнання серед однолітків, потребує підтримки, бунтує та жартує, як і всі підлітки.

2.3.2. Образи тренерів-наставників

У спортивних романах тренер-наставник часто відіграє ключову роль у розвитку сюжету. Стосунки спортсменів та тренерів можуть бути джерелом конфлікту, довкола якого розгортається сюжет. Тренери навчають, мотивують і підтримують своїх підопічних. Вони можуть уособлювати ідеї та цінності, які автор хоче передати через свій роман. Через образи тренерів-наставників автори можуть донести до читачів моральні уроки про важливість наполегливості, дисципліни, командної роботи або про те, як подолати труднощі та невдачі.

Давід – суворий, вимогливий тренер. Він постійно переглядає записи матчів, аналізує помилки та працює над технікою та тактикою гри, вимагає від своїх гравців дисципліни та чіткого виконання завдань. Водночас «тактична таємниця» Давіда полягає у любові до своїх підопічних. Він навчає гравців важливості взаємної підтримки в команді: *«Він також навчив їх, що в команді вони мають лише один одного і що єдина людина, якій справді можна довіряти в цьому світі, — це той хлопець, який стоїть на кризі поруч із тобою»* [1, с. 138]. Давід часто дає хлопцям шайби перед матчем, на яких пише короткі повідомлення, над якими вони мають задуматися, використовує гумор для зняття напруги в команді. Коли в клубі проходила гра «батьки проти синів», Давід не прийшов. Одного разу Давід запросив команду додому та познайомив зі своєю дівчиною. Він постійно перебуває у стані стресу і напруги, не може повністю розслабитися навіть у найщасливіші моменти, наприклад, коли дізнається, що його дівчина вагітна. Таким чином, Давід поєднує в собі суворість і вимогливість тренера з любов'ю до своїх підопічних.

Суне є тренером основної команди Бйорнстада, має більш м'який та наставницький підхід до тренування. Хоча Суне багато років присвятив хокейному клубу та вихованню нових гравців, йому важко знайти спільну мову з молодим поколінням. Суне відомий своєю людяністю та уважністю до кожного гравця. Він береже спортсменів від вигорання, вважаючи, що гравці повинні розвиватися в своїй віковій групі, а не поспішати грати з дорослими. Суне вчить своїх гравців не лише техніці гри, але й тому, що найкращі гравці стають такими завдяки своїй відданості команді: *«найкращі гравці нагадують найкращих мисливських собак. Вони природжені егоїсти і завжди будуть полювати лише заради себе. Тому їх треба годувати, тренувати і любити, поки вони не почнуть полювати й заради тебе також. Заради товаришів у команді. Лише тоді вони стануть посправжньому добрими гравцями»* [1, с. 217]. Суне допомагає спортсменам не лише на полі, але й у житті, підкреслюючи важливість взаємної підтримки. Такий підхід до тренування спортсменів створює позитивну атмосферу в команді.

Бенгт – помічник тренера, займається тренуванням дитячої команди. Бенгт відомий своєю жорстокістю, вимагає від гравців максимальної віддачі, кричить та наказує вихованців: *«Бенгт аж ніяк не бездарний помічник тренера, Давід спокійно реагує на крик і паскудні слова, бо це частина культури в роздягальні, та й зрештою, Господи, частині хлопців з команди потрібен такий тиран на тренуваннях»* [1, с. 94]. Бенгт не звертає уваги на тактику та техніку, а зосереджується на фізичній силі та агресивності у грі. Вважає, що гравці повинні бути фізично витривалими та морально стійкими, що лише через жорсткі тренування можна досягти високих результатів у спорті. Такий підхід дає певні спортивні результати, проте може призводити до емоційного виснаження гравців.

Отже, у романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто» висвітлюються стосунки між тренерами та спортсменами, розкриваються різні тренерські підходи – вимогливість Давіда, поєднана з любов'ю, людяність Суні та жорстокість Бенгта – та показується, як такі підходи по-різному впливають на окремих спортсменів, команду в цілому та спортивні результати.

2.3.4. Тема впливу спорту на розвиток особистості

У романі «Ведмеже місто» Ф. Бакман майстерно розкриває вплив спорту на розвиток особистості, показує, як спорт навчає підлітків самодисципліні, відповідальності за команду, допомагає стати сильнішими, як фізично, так і морально: *«Юнацьку команду тренували за тими самими принципами, за якими старше покоління створювало поселення: працюй з усіх сил, терпи стусани, не скигли, стули рота і покажи цим чортакам з великих міст, звідки ми родом»* [1, с. 14]. Романіст показує, що спорт розвиває стратегічне мислення і здатність приймати швидкі та обґрунтовані рішення: *«Він знає, що перемога здобувається як на льоду, так і в голові»* [1, с. 260], підкреслює пріоритет колективу над індивідуальними амбіціями: *«Спершу – команда, потім – ти»* [1, с. 101], важливість гри за честь клубу та міста, а не за власне визнання: *«Ми граємо за ведмедя на грудях, а не за ім'я на спині»* [1, с. 101].

Хокей є основою суспільних відносин та культурної ідентичності мешканців міста Бйорнстад. Багато хто з них завдяки хокею знайшов своє місце в суспільстві через участь у грі, тренерство, спонсорство хокейного клубу, вболівання за команду: *«у цьому місті ніхто не був би тим, ким є, якби не існувало гри»* [1, с. 57]. Спорт у романі набуває більшого значення, ніж просто розвага чи спосіб проведення часу, стає символом надії, джерелом самореалізації або способом втечі від проблем: *«Хобі починає символізувати щось інше, воно компенсує або посилює наші власні невдачі»* [1, с. 120].

Заняття хокеєм допомагає Амату та його матері інтегруватися в суспільство Бйорнстада. Тепер Агат мріє про більше. Він прагне вийти на міжнародний рівень, стати професійним хокеїстом, грати у відомих лігах. Хокей для нього вже не просто шлях у суспільство, а можливість відкрити для себе весь світ: *«Для нього з мамою хокей став дорогою в суспільство. Тепер він хоче більшого – щоб хокей став дорогою у світ»* [1, с. 44].

Отже, хокей у романі "Ведмеже місто" є не просто грою, а слугує інструментом, який допомагає героям розвиватися, самореалізуватися, знаходити своє місце в суспільстві. Цей спорт впливає на мотивацію, дисципліну та особистісний розвиток персонажів, що в кінцевому підсумку формує їх ідентичність.

2.3.5. Тема лідерства в спорті

У спортивних романах тема лідерства є однією з центральних тем, оскільки наявність лідера в команді є ключовим фактором її успіху. Лідерство – це не тільки про талант, скільки про наполегливість, самовдосконалення та вміння надихати інших. Першим враженням, яке виникає у читачів «Ведмежого міста» є те, що лідером юніорської хокейної команди є Кевін. Він має непересічні спортивні здібності, є прикладом для інших гравців. Однак лідерство включає в себе не тільки фізичні чи спортивні здібності, але й моральні чесноти, відповідальність та вміння ставити інтереси команди вище за власні. Вчинення Кевіном злочину свідчить те, що він ставить власні інтереси вище командних: коли Кевін звинувачується у згвалтуванні Майї, що призводить до його арешту і пропуску фінального матчу, чим підводить всю команду і місто, яке покладає великі надії на хокей. Тому Кевіна не можна назвати справжнім лідером.

Лідерство Бенї в команді є менш явним, ніж у Кевіна: *«Можє, Кевін і зірка, але серцем команди є Беньямін Овіч»*. Проте саме Бенї можна назвати лідером через його надійність і відданість команді, позаяк на нього можуть покластися всі гравці в складні моменти, незважаючи на те, що у нього є свої проблеми та труднощі. Також потенційним лідером є Аамат. Він наполегливо працює заради досягнення успіху в хокеї. На відміну від Кевіна, Аамат проявляє високі моральні якості, коли сміливо свідчить про злочин Кевіна, незважаючи на можливу втрату місця в команді через виступ. Його чесність і здатність робити правильний моральний вибір роблять його прикладом для інших. Отже, лідерство в спорті – це не тільки спортивні здібності, але й здатність вести за собою, бути відповідальним і справедливим. У цих аспектах Аамат значно перевершує Кевіна.

2.3.6. Проблема гендерної нерівності в спорті

Проблема гендерної нерівності в спорті є темою багатьох спортивних романів, позаяк відображає реальні ситуації, з якими стикаються жінки, коли їх вважають менш здатними досягти успіху в спорті, що призводить до дискримінації за статтю. У романі «Ведмеже місто» Ф. Бакмана піднято питання гендерної нерівності для того, щоб продемонструвати глибокі соціальні

проблеми, які існують у сучасному суспільстві. Роман показує, як стереотипи щодо ролі жінок і чоловіків у спорті і суспільстві впливають на життя людей.

У Бйорнстаді хокей є домінуючим видом спорту та вважається виключно чоловічою грою. Дівчата, які хочуть грати в хокей, такі як Ана, стикаються зі стереотипом: *«Якщо ти любиш цю гру, тоді ти лесбійка, а якщо любиш гравців – курва»* [1, с. 338]. У Бйорнстаді немає жіночих хокейних команд. Це означає, що дівчата, які хочуть грати в хокей, не мають жодних можливостей для цього. Так, Ана змушена грати у дівочій команді в Геді, оскільки у Бйорнстаді такої команди немає. Багато дівчат просто відмовляються від своєї мрії грати в хокей. Навіть коли є талановиті тренери, такі як Жанетт, яка хоче відкрити клуб єдиноборств, їм важко знайти приміщення для тренувань, адже люди у місті не готові до участі жінок у спорті, що пов'язано з традиційними уявленнями про роль жінок у суспільстві та з небажанням змінювати усталений порядок речей.

2.3.7. Проблема завершення спортивної кар'єри

Висвітлення проблеми завершення кар'єри в спортивних романах розкриває внутрішні переживання персонажів, які змушені залишити спорт через травми або інші обставини та стикаються з необхідністю шукати нове призначення в житті. Завершення спортивної кар'єри символізує втрату, але також відкриває шлях до нових починань, тому романісти використовують цю тему для висвітлення трансформації та подальшого розвитку особистості після великих життєвих змін.

Петер Андерссон у романі «Ведмежому місті» був змушений покинути професійний спорт через серію серйозних травм. *«Міра ... кинула все і пройшла з ним дев'ять операцій, невідомо скільки годин реабілітації, лікувальної гімнастики та інших процедур. Стільки таланту, стільки поту — а в результаті залишилися лише сльози й гіркота у чоловікові, чиє серце прагло значно більшого, ніж могло зробити тіло»* [1, с. 76]. Після травми у Петера був важкий рік, коли він поховав свого тата і сина. Після всіх втрат і завершення кар'єри Петер *«потребував відчуття, що він іще хоч щось може зберегти живим»* [1, с. 215]. Тоді Суне запропонував Петеру роботу в хокейному клубі. Ця

пропозиція дала Петеру відчуття, що він ще може бути корисним і потрібним, що він ще здатен робити щось значуще.

Давід мусив піти зі спорту в 22 роки через серйозні травми. Ф. Банкман описує відчуття цього персонажу як «кінець кар'єри для хокеїста – це безкінечний ряд дверей, що зачиняються перед тобою» [1, с. 91]. Метафора «безкінечний ряд дверей» символізує численні можливості, мрії та плани, які були відкриті перед хокеїстом під час його активної кар'єри. Завершення кар'єри означає, що всі ці можливості стали недоступними. Втрата можливості грати, тренуватися, змагатися і отримувати визнання – все це створює відчуття, що перед ним постійно зачиняються двері. Суне допоміг Давіду знайти новий сенс у житті, ставши тренером, що дозволило йому залишитися в хокеї/

Суне був змушений залишити тренерство в хокейному клубі через тиск з боку керівництва клубу та спонсорів, які бажали швидких результатів та перемог. Суне був переконаний в необхідності поступального розвитку гравців та хотів залишається вірним своїм принципам підготовки спортсменів, навіть якщо це означало втрату роботи в хокейному клубі. Він завжди ставив моральні цінності вище за спортивні досягнення. Після звільнення Суне відчуває змішані емоції, серед яких втома, розчарування та відчуття зайвості.

Отже, завершення спортивної кар'єри є психологічним ударом для спортсменів, оскільки спорт є частиною їх життя та ідентичності. У спортивних романах розкривається внутрішня боротьба персонажів на шляху до вирішення труднощів адаптації до нового етапу життя, а саме: пошук нових можливостей для самореалізації, подолання відчуття втрати та розгубленості, знаходження сили для відновлення сенсу свого життя.

Висновки до розділу 2

Використовуючи жанрову форму підліткового роману, Ф. Банкман у романі «Ведмеже місто» створює образи підлітків, такі як Майя, Ана, Бенї та Ама. Вони стикаються з типовими підлітковими проблемами, такими як пошук себе, формування ідентичності, внутрішні конфлікти та боротьба з неприйняттям однолітків. Майя, яка використовує музику як засіб самовираження, та Ана, яка стурбована своїм зовнішнім виглядом і має внутрішні комплекси, є яскравими

прикладми підліткових переживань. Беньї з його бунтівним духом і проблемами з алкоголем та наркотиками, а також Агат, який незважаючи на фізичні обмеження мріє про велике спортивне майбутнє, відображають складність підліткового становлення. Також у романі піднімаються важливі для підлітків теми, такі як проблема взаємин з батьками, тема дружби, проблема самотності, насильства та соціальної нерівності.

У романі «Ведмеже місто» яскраво проілюстровані риси роману виховання через детальне зображення процесу особистісного зростання героїв. Головні персонажі, такі як Майя та Беньї, проходять через складні життєві випробування, що включають моральний вибір та конфлікти з оточуючими. Майя після зґвалтування долає внутрішні та зовнішні конфлікти, знаходить в собі сили відмовитися від помсти і відновити своє життя, що свідчить про її духовну зрілість. Беньї, переживаючи втрату батька намагається знайти сенс свого життя у спорті, що допомагає йому долати внутрішні конфлікти.

Ф. Бакман у романі «Ведмеже місто» майстерно зображує характерні риси спортивного роману, які включають образ обдарованого спортсмена, роль тренерів-наставників, тему впливу спорту на розвиток особистості, лідерство у спорті та гендерну нерівність у спорті. Центральним персонажем роману є Кевін Ердаль, зірка хокейної команди. У романі описуються різні тренерські підходи: суворість і вимогливість Давіда, людяність Суні та жорстокість Бенгта. Спорт представлений як інструмент формування характеру, що сприяє самодисципліні та самовдосконаленню персонажів, допомагає їм долати внутрішні та зовнішні перешкоди. Роман висвітлює тему лідерства, показуючи, що справжній лідер повинен мати не лише фізичні здібності, але й моральні якості, відповідальність та здатність ставити командні інтереси вище за власні. Крім того, Ф. Бакман піднімає проблему гендерної нерівності у спорті.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі розглянуто порівняння жанрових форм підліткового роману, роману виховання та спортивного роману в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто».

Підлітковий роман є жанровою формою, зорієнтованою на специфічні потреби молодих читачів віком від 12 до 18 років. Основними параметрами цього жанру є образи підлітків, які стикаються з проблемами дорослішання, такими як перше кохання, конфлікти з батьками, пошук свого місця в світі. Теми підліткових романів охоплюють процеси самопізнання, пошук ідентичності, боротьбу з внутрішніми і зовнішніми конфліктами, тоді як проблеми стосуються булінгу, сексуальної орієнтації, самооцінки, наркоманії, алкоголізму та насильства, тощо.

Жанрова форма роману виховання передбачає висвітлення процесу духовного становлення особистості головного героя, його життєвого шляху та уроків, які він виносить зі свого досвіду. Головний герой зазнає значних змін у своєму характері та світогляді під впливом різних чинників, таких як родина, друзі, освіта чи соціальне середовище. Теми роману виховання охоплюють пошук ідентичності, моральний вибір, самовизначення та ін. Важливими елементами є поетапний розвиток героя, конфлікти між його бажаннями та очікуваннями суспільства, боротьба з моральними дилемами та внутрішніми конфліктами.

Спортивний роман є жанровою формою літературного твору, що поєднує художню прозу з детальними описами спортивних змагань, тренувань, технік, перемог і поразок, а також впливу спорту на життя людини. Головними героями таких романів є спортсмени, тренери, фанати, спортивні агенти та коментатори. Сюжети цих творів зосереджуються на боротьбі за перемогу, подоланні перешкод, самовдосконаленні та досягненні мети через дисципліну, наполегливість і віру у власні сили. Тематика спортивних романів не обмежується лише спортом, а включає соціальні, психологічні та моральні проблеми, такі як гендерна нерівність, расизм, допінг і комерціалізація спорту.

Порівняння роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» з визначеними параметрами жанрових форм підліткового роману, роману виховання та спортивного роману у другому розділі дипломної роботи дозволило нам дійти висновку про жанрову гібридність «Ведмежего міста».

Типові риси підліткового роману у «Ведмежому місті» виявляються тим, що герої роману є підлітками, які стикаються з проблемами дорослішання, такими як конфлікти з батьками, пошук себе та своєї ідентичності. Темати дружби, самотності, соціальної нерівності та насильства є актуальними для підліткової аудиторії. Водночас «Ведмеже місто» можна віднести до жанру роману виховання, позаяк він показує духовне становлення героїв, їх моральний вибір та шлях до зрілості через подолання внутрішніх і зовнішніх конфліктів. Головні герої роману проходять етапи особистісного зростання, формування життєвих цінностей і світогляду. Також «Ведмеже місто» має характерні риси спортивного роману, адже спорт, відіграє важливу роль у житті персонажів. Автор висвітлює проблеми, пов'язані зі спортом, такі як вплив спорту на розвиток особистості, лідерство, гендерна нерівність і завершення спортивної кар'єри.

Проведене дослідження стало основою для створення уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто з використанням методичних рекомендацій, описаних у третьому розділі. Роман «Ведмеже місто» Ф. Бакмана є унікальним твором, що має високий освітній потенціал, оскільки його широка проблематика, теми та багата система персонажів надають вчителю можливість використання різноманітних підходів до викладання роману у школі. Залучення інноваційних технологій та постійна зміна форми роботи зроблять урок зарубіжної літератури цікавим та ефективним для кожного учня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакман Ф. Ведмеже місто: роман / пер. зі швед. Софії Волковецької. Київ : Книголав, 2021. 432 с.
2. Гарасим Т. О. Роман виховання та роман ініціації: типологічні збіги й відмінності. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2014. №11. Т. 1. С. 102-105.
3. Зарва В. А. Становлення, еволюція й особливості роману виховання. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету, 2014. Випуск II. С. 5-16.
4. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / [за ред. А. Волкова, О. Бойченката ін.]. Чернівці : Золоті литаври, 2001. 636 с.
5. Луцевська О. Від припущення до визначення підліткова література / Література для юнацтва / О. Луцевська // Література. Діти. Час. Вісник Центру дослідження літератури для дітей та юнацтва, 2012. №14. 108 с.
6. Притолук С. А. Жанрові особливості роману виховання / С. А. Притолук. Тернопіль: Видавець Стародубець, 2004. 48 с.
7. Сидоренко А. А. Роман виховання в українській літературі другої половини XIX – початку XX століття: автореф. дисс. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.03 «Література слов'янських народів» / А. А. Сидоренко. – К., 1991. 19 с.
8. Bairner, Alan. "Sport, Fiction and Sociology: Novels as Data Sources", 2019. 28 p. figshare. URL : <https://hdl.handle.net/2134/19592> (дата звернення: 10.06.2024).
9. Beckett, S. L. Crossover fiction: Global and historical perspectives. New York : Taylor and Francis, 2010. 160 p.
10. Beyond the Cheers: Race as Spectacle in College Sport Jun 7, 2001. C. Richard King, Charles Fruehling Springwood. SUNY Press, Jun 7, 2001. 214 p.
11. Blasingame, J. Books that don't bore 'em. New York : Scholastic, 2007. 98 p.

12. Brooks K Life is Not a Game: Reworking the Metaphor in Richard Ford's Fiction. *Journal of Popular Culture*, 2009. 42 (5). P. 841-855.
13. Bushan, J. H., & McNerney, S. Moral choices: Building a bridge between YA literature and life. *The Alan Review*, 2004. 32(1). 109 p.
14. Carlsen, G. R. Books and the teenage reader: A guide for teachers, librarians, and parents (2nd ed.). Cambridge: Harper and Row, 1980. 128 p.
15. Cart, M. The value of young adult literature [White paper]. Chicago: Young Adult Library Service Association, 2008. 246 p.
16. Cart, Michael. *Young Adult Literature: From Romance to Realism*. Chicago: American Library Association, 2022. 142 p.
17. Cole, P. B. *Young adult literature in the 21st century*. Boston: McGraw-Hill Higher Education, 2009. 168 p.
18. Cowles G. A Different Kind of Sports Novel. May 12, 2017. 96 p.
19. Crowe, C. *More than a game: Sports literature for young adults*. Lanham, MD: Scarecrow Press, 2004. 97 p.
20. Denscombe, M. Uncertain identities and health-risking behavior: The case of young people and smoking in late modernity, *British Journal of Sociology*, 2001. 52 (1). P. 157–177.
21. Duran, M. Is YA a genre or a reading level? 2012. 102 p.
22. Glenn W. J. Fictional girls who play to play: pushing on narratives of competition in young adult sports literature // *Sport, Education and Society*, 2023. P. 1-16.
23. *Health of the world's adolescents: A second chance in the second decade*. WHO, Geneva, 2014. 12 p.
24. Herz, S., & Gallo, D. *From Hinton to Hamlet: Building bridges between young adult literature and classics*. Westport, CT: Greenwood, 2012. 102 p.
25. Jackson, K. M. Twentieth-century teen culture by the decades: A reference guide. *Children's Literature Association Quarterly*, 2000. 25(2). P.120-121. Retrieved from URL : <https://muse.jhu.edu/article/249860> (дата звернення: 10.06.2024).

26. James Pipkin, *Sporting Lives: Metaphor and Myth in American Sports Autobiographies*. Columbia, 2008. 121 p.
27. Jeffrey Hill, *Sport and the Literary Imagination: Essays in history, literature, and sport*. Bern, 2006. 134 p.
28. Kitchener C. Why so many adults love young adult literature // *The Atlantic*. December 1, 2017. 67 p.
29. Lewis M., Rodesiler L. Sports-related young adult literature: Society, culture, and politics // *Study & Scrutiny: Research on Young Adult Literature*, 2020. – T. 4. №. 2. С. i-ix.
30. Luri, G. Teenage culture in the 21st century. *The New Barcelona Post*, 2018. Retrieved from URL : <https://www.thenewbarcelonapost.com/en/teenage-culture-21st-century/> (дата звернення: 10.06.2024).
31. Nisen, Alleen, Donelson, Kenneth. *Literature for Today's Young Adult*. 8th ed. Boston: Allyn and Bacon, 2008. Print. 110 p.
32. Page, S. Looking for action: Women in young adult fantasy. In G. Bull & M. Anstey (Eds.). *Crossing the boundaries*, 2002. P. 125–143. Frenchs Forest, NSW: Pearson Education.
33. Phillips, L. Part 1: What is YA? *American Childhoods on Humanities and Social120 Sciences Online*, 2017. 45 p.
34. Robin Jenkins, *The Thistle and the Grail*, 1954. 75 p.
35. Savage, J. *Teenage: The creation of youth 1875–1945*. London: Chatto and Windus, 2007. 89 p.
36. Saxby, M. *Books in the life of a child*. South Yarra, Victoria: MacMillan, 1997. 102 p.
37. Schwartz RA. Postmodernist Baseball. *Modern Fiction Studies*, 1987. 33 (1). P. 135-149.
38. Steinberg, L. We know some things: Parent-adolescent relationships in retrospect and prospect. *Journal of Research on Adolescents*, 2003. 11(1). P. 1–19.
39. Sturm, B. W. & Michel, K. The structure of power in young adult problem novels. *Young Adult Library Services*, 2009. 7(2). P. 39–47.

40. TERRI SUICO Predicting and Reflecting Changes in Culture: A Conversation on Young Adult Sports Literature with Chris Crowe, 2004. 102 p.

41. The Evolution of Young Adult Literature and its Growth and Development in Australia: The guidance to write an Australian Young Adult novel Mary Elisabeth Nosworthy Doctor of Creative Arts Western Sydney University, 2020. 248 p.

42. VanderStaay, S. Young-adult literature: A writer strikes the genre. *English Journal*, 1992. 81(4). P. 48–52.

43. Voskuyl, H. Plainsong or Polyphony? Australian Award-Winning Novels of the 1990s for Adolescent Readers. Unpublished PhD, thesis, University of Technology Sydney, Sydney, New South Wales, 2008. 104 p.

44. Williams, I. What are YA books? And who is reading them? *The Guardian*, 2014. 105 p.

ДОДАТОК А

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ РОМАНУ Ф. БАКМАНА «ВЕДМЕЖЕ МІСТО» НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ

Додаток А.1

Методичні рекомендації щодо проведення уроку зарубіжної літератури на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто»

Вивчення творчості шведського письменника Ф. Бакмана не передбачено шкільною програмою. У першому та другому розділах ми виявили, що «Ведмеже місто» є не просто сучасним підлітковим романом, а в ньому майстерно поєднані елементи трьох жанрових форм: підліткового роману, роману виховання та спортивного роману. Завдяки цьому автору вдалося висвітлити в романі образи підлітків, обдарованого спортсмена, тренерів-наставників, розкрити теми дружби, дорослішання, впливу спорту на розвиток особистості, лідерства в спорті, проблеми взаємин батьків і дітей, самотності, насильства та його наслідків, соціальної нерівності, самовизначення та пошуку ідентичності, морального вибору гендерної нерівності в спорті, завершення спортивної кар'єри, тощо.

Учні 9 класу мають вік 15-16 років, тобто є підлітками, як і персонажі «Ведмежего міста». У підлітковий період діти замислюються про своє майбутнє, свою роль у суспільстві, життєве призначення. Кожен з них стикається з типовими проблемами підліткового віку, такими як стосунки з батьками та однолітками, самоідентифікація та ін. Тому цей роман може задовольнити певні соціально-психологічні потреби підлітків.

До того ж, вивчення «Ведмежего міста» на уроках зарубіжної літератури дозволяє сформуванню міжпредметні зв'язки предмету з географією, психологією, етикою, тощо. Аналізуючи географічні особливості міста Бйорнстад, учні можуть зрозуміти, як природні умови впливають на життя його мешканців. Розмірковування над психологічними аспектами допоможе виявити мотивацію та внутрішні конфлікти персонажів, а аналіз етичної сторони вчинків персонажів дозволить обговорити моральні дилеми, з якими вони стикаються.

Роман «Ведмеже місто» був нещодавно екранізований шведським кінорежисером Пітером Гренлундомом, який зняв міні-серіал «Vjörnstad». Використання цього кіноматеріалу на уроках зарубіжної літератури дозволить не тільки провести міжмистецькі аналогії, але й допоможе учням краще уявити образи головних героїв, зануритись в атмосферу маленького містечка в північній Швеції. Залучення сучасних медіа на уроках зарубіжної літератури сприятиме підвищенню зацікавленості учнів, а також зробить навчальний процес більш інтерактивним та різноманітним. Це дасть змогу краще зрозуміти і відчувати літературний твір, поглибить знання та навички, необхідні для всебічного аналізу мистецьких творів різних жанрів.

Викладене свідчить про те, що «Ведмеже місто» має значний освітній потенціал, тому може бути рекомендоване до включення у перелік сучасної літератури в юнацькому читанні з наданням вчителю та учням вибору цього твору до вивчення на уроках зарубіжної літератури в 9 класі.

Роман «Ведмеже місто» входить до трилогії, що крім цього роману включає «Ми проти вас» та «Переможці». Враховуючи обсяги романів, вважаємо, що було б доцільним опрацювати лише першу частину трилогії під назвою «Ведмеже місто», а її продовження залишити на самостійне опрацювання учнів.

Важливим моментом є вибір теми уроку. Тема «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто» для уроку зарубіжної літератури є не тільки цікавою, але й корисною з точки зору розвитку моральних якостей і критичного мислення учнів. Опрацювання такої теми дає учням можливість зрозуміти, як різні життєві обставини впливають на моральний вибір персонажів, сформуванню власну моральну позицію. Обговорення моральних дилем, з якими стикаються герої роману, допоможе учням у формуванні їх моральних та етичних цінностей, оцінюванні власних вчинки та усвідомленні відповідальності за них.

На нашу думку, на уроці варто звернути увагу, на жанрову гібридність роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто». З'ясування сутності та параметрів жанрових форм підліткового роману, роману виховання та спортивного роману стане своєрідною основою для учнів при аналізі твору.

Зацікавленість учнів на уроці пропонуємо підвищити за рахунок використання освітньої платформи LearningApps, яка дає можливість створити різноманітні інтерактивні вправи. Так, за допомогою інструментарію платформи можна розробити кросворд з ключовим словом, вікторину «вірно/невірно», вибір пари «герой – моральна дилема» та ін.

Окрім сучасних інноваційних засобів навчання, важливим є включення в план уроку бесіди як інструменту розвитку критичного мислення, аналізу, саморефлексії в учнів, а також вміння висловлення власної думки. Важливо допомагати учням розкривати їх творчі здібності. Це можна зробити через творче домашнє завдання, наприклад написати за вибором учня міні-твір на тему «Якби моральний вибір персонажу (ім'я) був іншим», інтерв'ю з персонажем або щоденник персонажу. Для підсумовування опрацьованого учнями літературного матеріалу рекомендуємо використати сенкан, який допоможе коротко і структуровано виразити головні думки та висновки.

Додаток А.2

План-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на тему «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто»

Мета: ознайомити учнів з проблемою морального вибору в романі «Ведмеже місто» Фредріка Бакмана, розвинути критичне мислення, навички аналізу та інтерпретації тексту, вміння висловлювати власну думку, сприяти формуванню почуття відповідальності, усвідомленню важливості морального вибору в житті людини.

Ключові компетентності: учень/учениця розуміє складність моральних виборів, з якими стикаються персонажі роману. Вміє аналізувати моральні дилеми, представлені в романі, та формулювати власну позицію щодо них. Усвідомлює значення моральної відповідальності за свої вчинки та рішення. Аргументовано доводить свою точку зору під час дискусій, обговорюючи поведінку персонажів та їхні моральні вибори. Розглядає мотиви та наслідки вчинків персонажів. Робить власні висновки, базуючись на прочитаному.

Предметні компетентності: учень/учениця визначає жанрові особливості роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» та місце цього твору у сучасній літературі.

Розкриває образну систему твору, аналізує роль та місце головних і другорядних героїв, їх ставлення до світу та одне до одного. Порівнює образи героїв роману з їх інтерпретацією у кіноадаптації, аналізує відмінності та спільні риси. Пояснює мотивацію дій персонажів, використовуючи текст роману як основу для своїх аргументів. Визначає актуальні проблеми та основну ідею роману, обґрунтовуючи свій вибір конкретними прикладами з тексту.

Тип уроку: комбінований.

Попереднє домашнє завдання: ознайомитися з біографією Ф. Бакмана та прочитати роман «Ведмеже місто».

Обладнання: мультимедійна дошка, онлайн-платформа LearningApps, роздруковані портрети героїв роману Майї, Ани, Кевіна, Бенї, Амата зі шведського міні-серіалу «Vjörnstad», знятого режисером Пітером Гренлундомом за однойменним романом Ф. Бакмана.

Міжпредметні зв'язки. Зв'язок з психологією (психологія персонажів є центральною для розуміння їх моральних виборів, позаяк герої стикаються з внутрішніми конфліктами, страхами та сумнівами, що визначають їх дії), зв'язок з географією (місто Бйорнстад розташоване в холодних лісах, що формує специфічний ландшафт і кліматичні умови, які значною мірою впливають на життя його мешканців, економіку міста, зосереджену довколо хокейної арени, яка стає центром соціального життя, а також підкреслює ізольованість і відчуття спільноти, що впливає на поведінку і моральні вибори персонажів), зв'язок з філософією (філософські питання, підняті у романі, включають роздуми про добро і зло, справедливість та відповідальність, вибір між особистою вигодою та загальним добром), зв'язок з етикою (моральні дилеми, з якими стикаються персонажі, відображають етичні питання справедливості, відповідальності та вибору між правдою і мовчанням).

Міжмистецькі аналогії проявляються у зв'язку з кіно (на уроці залучаємо зображення з екранізацій роману «Ведмежий кут» (швед. Vjörnstad) – шведського міні-серіалу, знятого режисером Пітером Гренлундомом за однойменним романом Ф. Бакмана.

Форми поточного контролю: поточний контроль не передбачається.

Хід уроку

«Відданість завжди вважають позитивною рисою характеру, і багато хто скаже, що найкращі вчинки заради інших людей ми робимо з почуття відданості. Проблема лише в тому, що дуже багато жахливих вчинків ми робимо з тієї самої причини — через відданість»
Фредрік Бакман «Ведмеже місто»

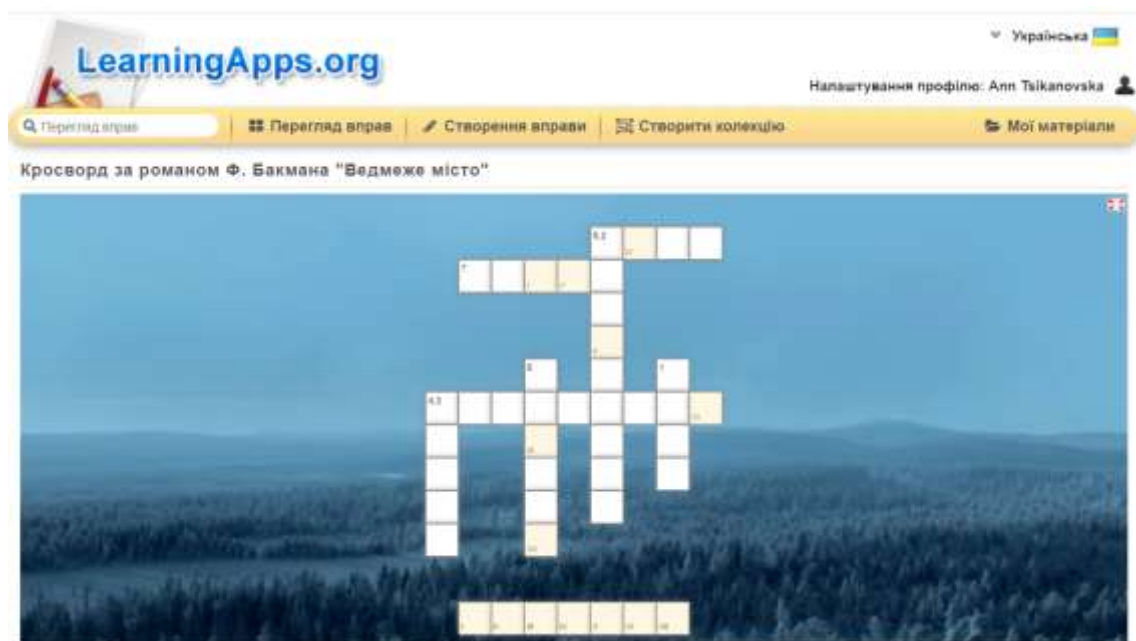
I. Організаційний момент

Привітання вчителя: «Доброго ранку, учні! Рада бачити вас усміхненими, готовими до роботи. Сподіваюсь, що наш урок пройде продуктивно. Сьогодні на уроці ми розглянемо проблему морального вибору в романі Фредріка Бакмана «Ведмеже місто» та обговоримо, як моральний вибір головних героїв роману вплинув на їх життя та як подібний моральний вибір може вплинути на наше з вами життя.

II. Мотивація навчальної діяльності. Перегляд буктрейлера:
<https://www.youtube.com/watch?v=fEkagTV9ro>

III. Перевірка домашнього завдання

1. Вирішення кросворду з ключовим словом на платформі LearningApps (рис.А.1): <https://learningapps.org/display?v=pq7byu98k24>.

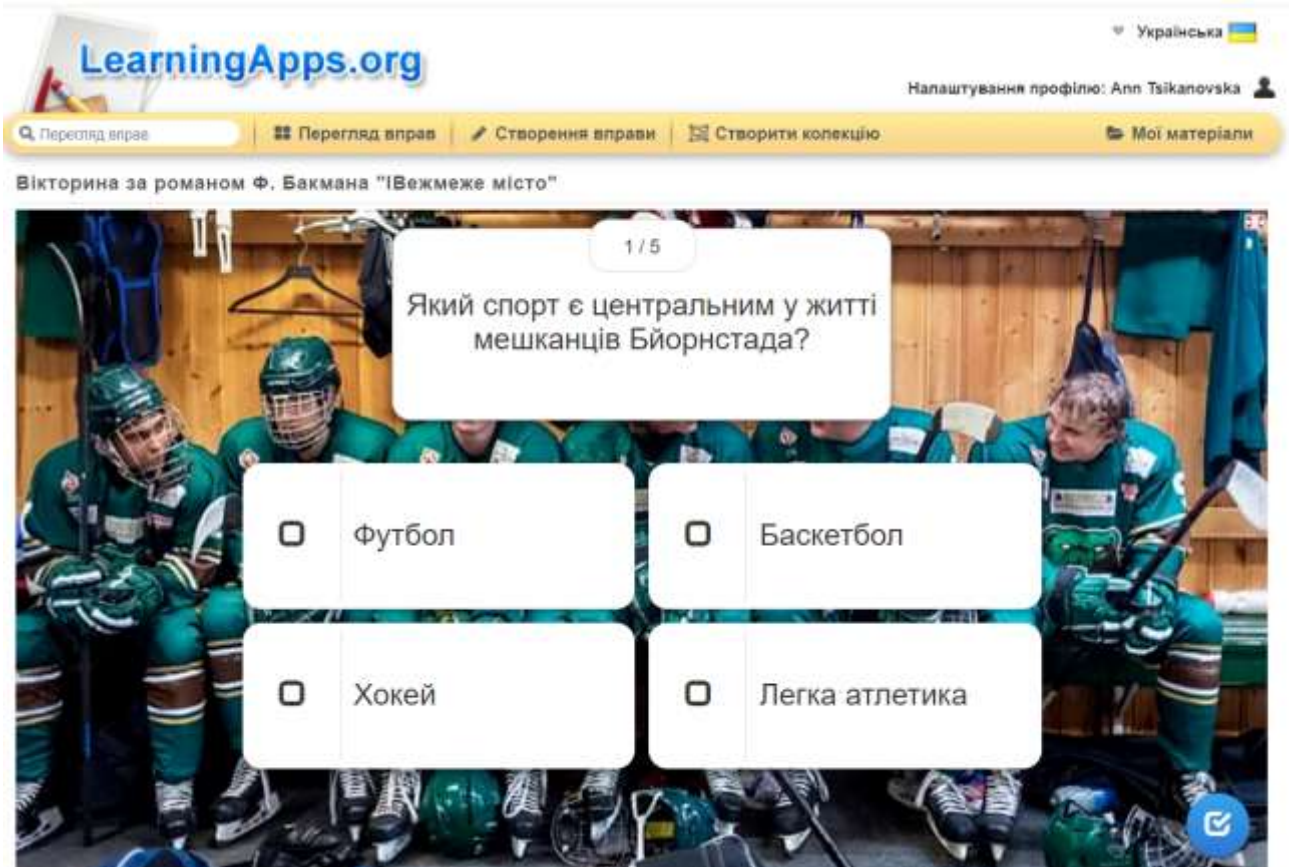

Рис. А.1. Кросворд за романом Ф. Бакмана «Ведмеже місто»

Кросворд містить вказівки, які саме літери з відповідей використовувати для складання ключового слова (наприклад, перші літери кожної відповіді): головна героїня, яка грає на гітарі (Майя); хлопець, який мріє стати професійним

хокеїстом, але походить з бідної родини (Амат); найкращий друг Кевіна, що допомагав йому у всьому (Беньї); місто, де розгортаються події роману (Бйорнстал); головна зірка хокейної команди Бйорнстада (Кевін); прізвище спортивного директора клубу (Андерссон); прізвище головного героя, що грає в хокей (Ердаль). Ключове слово: «ведмідь».

2. Проходження вікторини на платформі LearningApps (рис.А.2): <https://learningapps.org/display?v=pqo5ghs0a24>.

Рис. А.2 Вікторина за романом Ф. Бакмана «Ведмеже місто»

Зміст вікторини: Який спорт є центральним у житті мешканців Бйорнстада? а) футбол; б) баскетбол; с) хокей; д) легка атлетика. Правильна відповідь: с) хокей.

Яке місце в місті Бйорнстад є найважливішим для його мешканців? а) торговий центр; б) льодова арена; с) міська рада; д) школа. Правильна відповідь: б) Льодова арена.

Що є основною причиною, чому Петер Андерссон повернувся до Бйорнстада з Канади? а) відкриття бізнесу; б) робота спортивним директором; с)

родинні обставини; d) здоров'я. Правильна відповідь: b) Робота спортивним директором

Який трагічний інцидент стався в Бйорнстаді, що сильно вплинуло на громаду? a) пожежа; b) повінь; c) злочин; d) економічний крах. Правильна відповідь: c) злочин.

Чому Амаг прагне потрапити до основної хокейної команди? a) щоб отримати стипендію; b) щоб довести свою силу; c) щоб заробити гроші і допомогти своїй мамі; d) щоб виграти приз. Правильна відповідь: c) щоб заробити гроші і допомогти своїй мамі.

IV. Актуалізація опорних знань

Робота із літературознавчим словничком. Слово вчителя: «Сьогодні на уроці ми будемо говорити про моральний вибір героїв роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто». Цікаво, що проблема морального вибору розкривається в різних жанрових формах: підліткового, спортивного романів, роману виховання. У «Ведмежому місті» одночасно поєднуються елементи всіх трьох жанрових форм. Тому давайте спочатку з'ясуємо, що означають терміни, з якими ми сьогодні працюємо: «підлітковий роман», «роман виховання», «спортивний роман», «моральна дилема» та «моральний вибір». Пропоную вам записати визначення цих термінів у своїх зошитах:

«підлітковий роман – це жанрова форма роману, зорієнтована на підлітків-читачів, розповідає про їх проблеми, стосунки та емоційні переживання, дорослішання та самоідентифікацію»;

«роман виховання – це жанрова форма роману, зосереджена на духовному, моральному та психологічному розвитку головного героя від юності до зрілості»;

«спортивний роман — це жанрова форма роману, що висвітлює життя спортсменів, їх тренування, змагання, перемоги, поразки, а також вплив спорту на їхні особисті стосунки та розвиток особистості»;

«моральна дилема – це ситуація, в якій людина повинна вибрати між двома або більше взаємовиключними діями, кожна з яких має свої етичні наслідки»;

«моральний вибір – це рішення, яке людина приймає, керуючись своїми духовними цінностями та усвідомлюючи наслідки своїх дій для себе та інших».

V. Робота над темою уроку

1. Робота в групах.

Слово вчителя: «Презентуйте свого героя роману, сформулюйте, яка моральна дилема перед ним/нею стояла, який моральний вибір він/вона зробили та які наслідки такого морального вибору. Герої на вибір: Майя, Ана, Кевін, Бенї, Амаг. Під час презентації використовуйте портрети героїв зі шведського міні-серіалу «Vjörnstad», знятого режисером Пітером Гренлундомом» (рис. А.3).

Майя

Ана

Кевін

Бенї

Амаг

Рис. А.3. Портрети героїв шведського міні-серіалу «Vjörnstad», знятого режисером Пітером Гренлундомом за однойменним романом Ф. Бакмана.

Перед тим, як розпочати роботу, пропоную виконати сортування моральних дилем головних героїв «Ведмежого міста» на платформі LearningApps (рис.А.4 додатку А): <https://learningapps.org/display?v=pf63tpzw224>».

**Рис. А.4. Моральні дилеми головних героїв роману
Ф. Бакмана «Ведмеже місто»**

Група 1. Кевін – талановитий і дисциплінований юнак, який присвячує більшу частину свого життя хокею. Має фізичну силу і витривалість, регулярно тренується, починаючи з ранку, коли ще темно, і продовжує до пізньої ночі, що формує його сильне тіло. У сім років Кевін так сильно обморозив обличчя, що на його вилицях залишилися невеликі білі плями. Це сталося після того, як він годинами тренувався на озері в умовах сильного холоду, намагаючись удосконалити свій удар ключкою. Кевін має виразні темні очі, його погляд зосереджений і проникливий. Кевін часто знаходиться в центрі уваги однолітків, завдяки своїм лідерським якостям та спортивним досягненням. Він має впевненість у собі, що відображається у його поведінці. Ці деталі складають образ Кевіна як молодого спортсмена з великою силою волі, який готовий пожертвувати всім заради успіху в хокеї.

Моральна дилема Кевіна: зізнатися у скоєнні злочину, що зруйнує його життя та життя його рідних, або продовжувати заперечувати свою провину, зберігаючи підтримку містян, які вірять у його невинуватість.

Моральний вибір Кевіна: вирішує заперечувати свою провину у зґвалтуванні Майї.

Наслідки морального вибору Кевіна виявилися руйнівними для всіх учасників конфлікту: Майя пережила глибоку психологічну травму, яку з часом змогла подолати та відновити своє життя; Кевін упродовж десяти років продовжував жити в брехні, остраху та провині, що свідчить про те, що він ніколи не зміг повністю звільнитися від свого минулого. Врешті-решт він визнав правду перед своєю вагітною дружиною; громада міста розкололась на два табори: ті, хто повірив у провину Кевіна Ердаля та ті, хто не повірив; хокейний клуб опинився в центрі скандалу, що вплинуло на його репутацію і фінансування.

Група 2. Майя – тендітна п'ятнадцятирічна дівчина. Вона часто носить звичайний одяг, який не завжди відповідає модним тенденціям. Її подруга Ана інколи критикує її за це і пропонує стати її стилісткою. Майя часто виражає емоції через міміку. Наприклад, її обличчя може бути настільки емоційним, що нагадує «пожмакану серветку», коли вона замислюється над дурним запитанням. Після нападу Кевіна на Майї залишаються видимі фізичні сліди – синці на шії та зап'ястях, що свідчить про фізичну травму і відображає її пережитий біль. Майя знаходить підтримку в дружбі з Аною та в музиці. Після зґвалтування Майя думає накласти на себе руки та потім вирішує боротися за відновлення справедливості. Це характеризує її як внутрішньо сильну дівчину, яка намагається самотійно впоратися з труднощами в своєму житті.

Моральна дилема Майї: Мовчати про зґвалтування, щоб уникнути осуду та насмішок від оточуючих, які захищають Кевіна, або розповісти правду і боротися за справедливість, незважаючи на можливі негативні наслідки для неї самої та її родини?

Моральний вибір Майї: розповісти правду про зґвалтування, попри ризик осуду, недовіри та негативних наслідків для себе та близьких.

Наслідки морального вибору Майї: зазнає приниження та булінгу від однолітків, стикається з недовірою і стає соціально ізольованою у школі. Це погіршує її емоційний стан і викликає постійну тривогу; батьки Майї переживають глибокий емоційний шок і розчарування, відчувають себе безсилями, намагаючись захистити свою доньку і підтримати її; містяни

розділяються на тих, хто підтримує Майю, та тих, хто підтримує Кевіна, що призвело до конфліктів серед мешканців міста; подруга Ана відчуває провину за те, що не змогла захистити Майю, що додатково впливає на їхню дружбу та довіру.

Майя зуміла справитися з травмою, хоча цей процес був довгим і болючим, що включав постійну підтримку сім'ї та друзів, а також її власну внутрішню силу і рішучість продовжувати жити, незважаючи на важкі випробування.

Група 3. Ана – подруга Майї, часто ночує в неї та не надто переймається зовнішнім виглядом свого одягу. Ана не приділяє багато уваги догляду за собою, хоча часом турбується про свої вилиці і навіть задумується про пластичну операцію. Вона має шрами, які рахує, коли їй сумно, і стоїть перед дзеркалом, перераховуючи свої недоліки. Ана також любить природу, з дитинства захоплюється риболовлею і полюванням, навчила Майю стріляти з рушниці, що робить її схожою на «дитину природи». Ана часто відчуває себе чужою серед своїх однолітків. Вона не може стати «своєю» в колективі, незважаючи на всі зусилля змінитися і підлаштуватися під оточення. Ана проявляє велику сміливість, коли встає на захист подруги Майї.

Моральна дилема Ани: залишитися вірною подрузі Майї і свідчити проти Кевіна, ризикуючи своїм соціальним становищем і безпекою, чи промовчати, щоб зберегти спокій у своєму житті та уникнути конфронтації.

Моральний вибір Ани: підтримати Майю у її рішенні розповісти поліції про зґвалтування.

Наслідки морального вибору Ани: Ана стала об'єктом негативного ставлення з боку містян, які бажали зберегти репутацію Кевіна та хокейного клубу; Майї стало легше, бо вона отримала підтримку і відчула, що не одна; містяни дізналися правду про зґвалтування, що допомогло відновити справедливість.

Група 4. Беньї – друг Кевіна, виглядає, як справжній хокеїст із міцним тілом, розвинутими м'язами, особливо на ногах, завдяки постійній їзді на велосипеді навіть у зимовий час. У нього густе довге волосся, яке крижаніє на вітру. Беньї завжди рухається м'яко та легко, його рухи вільні від напруження, він здається невагомим, як птах. Також відомо, що Беньї має шрам на підборідді,

отриманий під час гри в хокей. Бенї демонструє силу волі та рішучість у досягненні своїх цілей. Він не боїться конфліктів і готовий захищати себе та своїх друзів. Наприклад, він сміливо б'ється, коли на нього нападають, використовуючи свою силу та спритність. Бенї відданий своїм друзям і команді, завжди готовий підтримати товаришів. Він не показує свої емоції навіть під час конфліктів з Кевіном, залишаючись спокійним і зосередженим. Незважаючи на свою жорстокість на льоду, Бенї має добре серце. Він турбується про своїх близьких і намагається допомагати їм. Бенї має певні проблеми з контролем своєї поведінки, може бути імпульсивним, щоб відстояти свою думку. Це може призводити до конфліктів і непорозумінь з оточуючими.

Моральна дилема Бенї: підтримати Кевіна, який вчинив жахливий злочин, зберігаючи мовчання заради команди і міста, чи підтримати Амата, який розповів правду та вимушений піти з команди.

Моральний вибір Бенї: підтримати Амата, залишитись в Бйорнстаді.

Наслідки морального вибору Бенї: переїзд команди Кевіна до Геда без Бенї, тоді як Бенї залишився в Бйорнстаді та став капітаном команди замість Люта.

Група 5. Амаат – найнижчий гравець у своїй команді. Він не має таких м'язів, як інші гравці, і ніколи не бив з такою силою, як вони. Однак він володіє надзвичайною швидкістю, яку ніхто в місті не може перевершити. Амаат рішучий та наполегливий. Незважаючи на свою фізичну слабкість порівняно з іншими гравцями, він завжди намагається показати найкращий результат на льоду, навіть якщо це вартуватиме йому життя. Амаат має чіткий план для свого майбутнього: пройти шлях від молодіжної команди до професійного хокею, щоб забезпечити краще життя для себе та своєї матері. Амаат живе з матір'ю у двокімнатній квартирі в районі Улоговина, який вважається менш привілейованим в місті. Мати працює прибиральницею на льодовій арені, де він тренується. працелюбний і не боїться важкої роботи. Амаат працелюбний, проводить багато часу на тренуваннях, допомагає на льодовій арені і готовий виконувати будь-які завдання, щоб мати можливість займатися хокеєм. Амаат прагне бути чесним і справедливим у своїх діях. Він вірить у важливість моральних принципів і завжди намагається діяти правильно, навіть якщо це важко.

Моральна дилема Амата: мовчати про злочин, щоб не зіпсувати своє майбутнє у хокеї, або розповісти правду, навіть якщо це може призвести до втрати місця в хокейній команді.

Моральний вибір Амата: Амаат проявляє сміливість, виступає перед громадою та відкрито говорить правду.

Наслідки морального вибору Амату: Амата побили гравці хокейної команди; команда втратила ключових гравців – усі найкращі юніори перейшли до команди в Геді, на роботу основного тренера в Геді також прийняли Давіда, практично всі спонсори розірвали контракти з хокейним клубом; громада дізналася правду про злочин Кевіна. Це показало, що навіть у маленькому місті не можна приховати несправедливість та порушувати закон, незалежно від того, ким є винуватець.

2.Бесіда

Слово вчителя: «Отже, ми розглянули моральний вибір головних героїв роману Ф. Бакмана «Ведмеже місто» та його наслідки. Чи є актуальною проблема морального вибору в нашому житті? Наведіть приклади ситуацій, в яких ви поставали перед моральним вибором. Який вибір робили ви?»

Як ви зрозуміли епіграф до сьогоднішнього уроку: *«Відданість завжди вважають позитивною рисою характеру, і багато хто скаже, що найкращі вчинки заради інших людей ми робимо з почуття відданості. Проблема лише в тому, що дуже багато жасливих вчинків ми робимо з тієї самої причини – через відданість»?* Відданість є позитивною рисою, яка спонукає до добрих вчинків заради інших. Проте відданість також може призводити до негативних наслідків: Це ми бачимо на прикладі мешканців міста Бйорнстад, які через відданість хокею були готові піти на компроміси з совістю».

(Відповіді учнів)

3. Складення сенкану про моральний вибір

Слово вчителя: «Наступне завдання передбачає складення сенкану на тему морального вибору. Нагадую, що таке сенкан – п'ятирядковий вірш, який допомагає узагальнити та висловити думки щодо певного поняття або теми. Сенкан має наступну структуру: 1) іменник (тема); 2) два прикметника (характеристики теми); 3) три дієслова (дії, пов'язані з темою); 4) фраза з

чотирьох слів (почуття або думки щодо теми); 5) синонім або узагальнення (слово, яке резюмує тему).»

Приклад сенкану про моральний вибір: 1) моральний вибір; 2) складний, відповідальний; 3) думати, вирішувати, діяти; 4) вимагає сміливості й чесності; 5) совість.

VI. Підсумок уроку. Оцінювання

Слово вчителя: «Отже, моральний вибір дійсно є важливою складовою людського життя. В романі «Ведмеже місто» автор майстерно показує, як рішення окремих людей можуть впливати на всю громаду. У центрі сюжету - події, що розгортаються після звалтування Мії, Кожен персонаж стикається з вибором: захистити жертву і виступити проти агресора, або ж залишитися осторонь через страх, упередження чи лояльність до винуватця. З цього можна зрозуміти, що наші дії мають наслідки, і що потрібно проявити сміливість, щоб зробити правильний вибір. Це вчить відповідальності за свої вчинки та розуміння того, що моральні цінності відіграють важливу роль у побудові справедливого суспільства.

Чи у вас залишились запитання? Дякую вам за активну участь на уроці, за вашу старанність та творчий підхід».

Домашнє завдання:

Слова вчителя: «Шановні учні, вдома вам потрібно буде виконати творче завдання на вибір:

1) міні-твір у зошиті на тему «Якби моральний вибір персонажу (ім'я) був іншим» (обсяг – 1 сторінка). Уявіть, що один з ключових персонажів зробив інший вибір у вирішальний момент. Напишіть сценарій короткого оповідання, в якому розкажіть, як вибір змінює хід подій роману. Опишіть, як це вплине на долю персонажів і розвиток сюжету. Розкрийте наслідки цього альтернативного вибору для громади Бйорнстада;

2) інтерв'ю з персонажем. Створіть інтерв'ю з одним із персонажів роману, в якому він/вона розповідає про свій моральний вибір та його наслідки. Сформулюйте питання, що розкривають внутрішні переживання персонажа, його сумніви та мотивації. Відповіді персонажа мають бути глибокими, показувати його/її емоційний стан і моральні дилеми.

3) щоденник персонажу. Напишіть декілька сторінок щоденника від імені одного з персонажів, який зробив моральний вибір. Опишіть його/її думки, сумніви та емоції в момент прийняття рішення та після нього. Додайте розмірковувань про наслідки вибору та уроки, які він/вона з цього виніс/винесла.

Критерії оцінювання роботи: глибина аналізу та розуміння тексту; аргументоване висловлювати своїх думок; творчий підхід та оригінальність виконання завдання; якість і структурованість письмового тексту або проекту; вміння пов'язувати події роману з реальними життєвими ситуаціями».

Висновки

Вивчення роману «Ведмеже місто» Ф. Бакмана, хоча і не передбачене шкільною програмою, має значний освітній потенціал для учнів 9 класу. Завдяки поєднанню елементів підліткового роману, роману виховання та спортивного роману, цей твір розкриває важливі для підлітків теми, такі як дорослішання, дружба, проблеми впливу спорту на життя людини, морального вибору, гендерної нерівності, тощо. Вивчення цього роману також дозволяє інтегрувати знання з географії, психології та етики, а використання екранізації твору сприятиме поглибленню розуміння тексту і підвищенню зацікавленості учнів. Тому «Ведмеже місто» може бути рекомендоване до включення у перелік сучасної літератури в юнацькому читанні з наданням вчителю та учням вибору цього твору до вивчення на уроках зарубіжної літератури в 9 класі.

Важливим є вибір теми уроку. Тема «Проблема морального вибору в романі Ф. Бакмана «Ведмеже місто» не лише цікава, але й корисна для розвитку моральних якостей та критичного мислення учнів. Це дає їм можливість зрозуміти, як життєві обставини впливають на моральний вибір персонажів і сформуванню власну моральну позицію. Розроблений план-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 9 класу на цю тему зорієнтований на розвиток критичного мислення, навичок аналізу та інтерпретації тексту, а також формування моральних якостей в учнів.

Завдяки інтеграції сучасних інтерактивних платформ, таких як LearningApps, використанню кіноадаптації роману, урок стає більш динамічним

і залучає учнів до активного обговорення та роздумів. Міжпредметні зв'язки з психологією, географією, філософією та етикою сприяють глибшому розумінню контексту та мотивації персонажів. Робота в групах, дискусії, складання сенканів та творчі домашні завдання сприяють формуванню власної моральної позиції учнів, роблять навчальний процес різноманітним та інтерактивним, що підвищує їхню зацікавленість у навчанні та здатність до критичного аналізу зарубіжної літератури.